

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2024

Jan Ruprich

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Jan Ruprich

**Vývoj státního občanství německého obyvatelstva
v Československu letech 1918–1992**

The Development of Citizenship of German
Population in Czechoslovakia, 1918–1992

Praha 2024

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucímu bakalářské práce prof. PhDr. Janu Rychlíkovi, DrSc. za odborné vedení a podporu při vytváření této práce, dále pracovníkům Archivu kanceláře prezidenta republiky a Národnímu archivu. Nesmím opomenout strahovské kolegy z AC Sparta Praha fotbal, a. s., kteří mě motivovali k dokončení studia i během mých pracovních povinností pro klub.

Rád bych poděkoval také své rodině, svým předkům, všem blízkým a přátelům, kteří mě při vytváření bakalářské práce podporovali a bez jejichž pomoci by ji nebylo možné dokončit.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Podpis

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá vývojem státního občanství německého obyvatelstva v Československu po celou dobu trvání státu. Důraz je kladen na klíčové události a politická rozhodnutí, která měla vliv na udělování, ztrátu či odebrání státního občanství obyvatelům hlásícím se k německé národnosti. Metodologicky práce kombinuje analýzu historických pramenů (včetně dokumentů z rodinného archivu) s interpretací legislativních opatření. Cílem této práce je poskytnout ucelenější pohled na vztah mezi německým obyvatelstvem a československým státem, přispět k lepšímu pochopení historických souvislostí a utváření národní identity v Československu.

Klíčová slova

Státní občanství, Němci, Československo, Sudety, národnost, právo

ABSTRACT

This bachelor's thesis deals with the development of citizenship of the German population in Czechoslovakia throughout the state's existence. The emphasis is placed on key events and political decisions that influenced the granting, loss, or revocation of citizenship to individuals identifying with the German nationality. Methodologically, the thesis combines the analysis of historical sources (including documents from my family archive) with the interpretation of legislative measures. The aim of this thesis is to provide a more comprehensive view of the relationship between the German population and the Czechoslovak state, contribute to a better understanding of historical contexts, and the formation of national identity in Czechoslovakia.

Keywords

Citizenship, Germans, Czechoslovakia, Sudetenland, nationality, law

SEZNAM ZKRATEK

ABGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie (Obecný zákoník občanský)
AKPR	Archiv Kanceláře prezidenta republiky
č. j.	číslo jednací
ČSR	Československá republika
inv. č.	inventární číslo
kart.	karton
KPR	Kancelář prezidenta republiky
MNV	Místní národní výbor
NSR	Německá spolková republika ¹
ONV	Okresní národní výbor
Sb.	Sbírka zákonů
sign.	signatura
SNR	Slovenská národní rada
ZNV	Zemský národní výbor

---

¹ Do roku 1989 se v češtině běžně používal pro západní Německo tento název.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	7
OBSAH	8
ÚVOD	10
1 PRAMENY A LITERATURA.....	13
1.1 Legislativní prameny	13
1.2 Rodinný archiv.....	15
1.3 Archiválie z fondu Kancelář prezidenta republiky	16
1.4 Literatura.....	17
1.5 Terminologie	19
2 OD ZÁKONÍKU K ÚSTAVĚ. VÝVOJ DO ROKU 1918.....	21
2.1 Všeobecný zákoník občanský	21
2.1.1 Uherské občanství	21
2.1.2 Rakouské občanství	22
2.1.3 Případ Moniky Vostárkové	23
2.2 Zákon o domovském právu	24
3 ČESKOSLOVENSKO V LETECH 1918–1939	27
3.1 První ústava a první zákony.....	27
3.2 Legislativa počátku dvacátých let.....	29
3.3 Období bez dalších změn a úprav	30
4 SITUACE V OBDOBÍ DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	32
4.1 Němci v Sudetech.....	32
4.1.1 Příběh Alfonse Rupricha	34

4.1.2	Situace na Hlučínsku	34
4.2	Němci v protektorátu	35
4.3	Slovenská republika a německé obyvatelstvo	36
4.4	Situace na Těšínsku	39
5	DEKRET Č. 33/1945 SB.	40
5.1	Ústavní dekret	41
5.2	Výjimky z dekretu	41
5.3	Zachování a navrácení československého občanství	43
5.4	Příběhy jednotlivců	44
6	POVÁLEČNÝ VÝVOJ V LETECH 1945–1953	47
6.1	Pouónorové vyhlášky a zákony	47
6.2	Žádost Alberta Krübela	49
7	DŮSLEDKY ZÁKONA Č. 34/1953 SB. A NÁSLEDNÝ VÝVOJ V SOCIALISTICKÉM ČESKOSLOVENSKU A NĚMECKÉ SPOLKOVÉ REPUBLICE DO ROKU 1992	51
7.1	Vnucené občanství	51
7.1.1	Příběh Gerharda Mosebacha	52
7.2	Federalizace a zánik Československa	53
7.3	Vývoj v Německé spolkové republice	55
8	NÁROK NA NĚMECKÉ OBČANSTVÍ PO PŘEDCÍCH	57
8.1	Zjištění německého občanství v současnosti	57
	ZÁVĚR	59
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	62
	SEZNAM PŘÍLOH	71
	PŘÍLOHY	72

ÚVOD

V průběhu 20. století prošlo území dnešní České republiky a Slovenska mnoha politickými a společenskými změnami. Ty zásadně ovlivnily životy jejich obyvatel. Jedním z dosud málo probádaných témat, jež se v tomto kontextu nabízí, je vývoj státního občanství německé menšiny, která na těchto územích, zejména v pohraničí, po celá staletí žila a formovala jejich kulturu a společenský život. Od vzniku Československa v roce 1918 až do jeho rozpadu roku 1992 prožívalo německé obyvatelstvo dramatické události a proměny, jež nevyhnutelně ovlivňovaly i jejich status, vnímání a postavení ve státě. Ve své práci se věnuji i dílem problematice Slovenska, vzhledem k jeho společnému vývoji i legislativě s dnešní Českou republikou² s výjimkou let 1939 až 1945, o níž je pojednáno samostatně ve 4. kapitole.

K tématu německých předků jsem se dostal postupem času díky otevřenosti mého otce Jiřího, jenž tyto členy rodiny ještě jako dítě zažil, vážil si jich a projevuje k nim dodnes velkou úctu. Já jsem jeho postoje převzal a postupně se začal více zajímat o osudy jednotlivých příbuzných, jednak abych pomohl dokreslit jejich příběhy, a také je uchovat pro další generace. S tím souviselo i mnoho otázek ohledně státního občanství těchto lidí a jejich postavení v poválečném Československu. Proč zde mohli zůstat? Z jakého důvodu přišli o občanství? Kdy, jak a jestli jej získali zpátky? Měla jejich rozhodnutí vliv i na jejich potomky?

K výběru tématu bakalářské práce mě navíc inspirovaly dokumenty poskytnuté úřady při šetření k vydání osvědčení o státním občanství České republiky mých německých předků, které jsem potřeboval k podání žádosti o občanství Spolkové republiky Německo na základě německé národnosti (více v 8. kapitole). Diskuse a přiznání se k německví mé rodiny se otevřela částečně až po roce 1989. V rodině byla tato záležitost dlouhou dobu naprosté tabu z důvodu politického přesvědčení mého dědy Františka Rupricha, člena KSČ a poddůstojníka Československé lidové armády z povolání, jehož otec Alfons byl

---

² Od 1. 1. 1969 federaci dvou států.

poválečným komisařem. František se roku 1962 oženil s Monikou Vostárkovou, jejíž rodina byla ovšem německá. I přesto její odsunutí příbuzní v období komunistické totality nepravidelně přijížděli na návštěvu, udržovali písemný styk a posílali balíčky se západním zbožím, které nebylo v socialistickém státě k dostání.³

Jeden z rodinných příběhů mě nasměroval i do Archivu Kanceláře prezidenta republiky, kde jsem se snažil dohledat dopis mého pradědy Alfonse Rupricha prezidentu Tomáši Garrigue Masarykovi. Ten se bohužel do dnešní doby nedochoval, jelikož byl už v 50. letech skartován, ale zjistil jsem, že rozsáhlá spisová agenda tohoto archivu by mohla být skvělým zdrojem dalších informací pro téma mé bakalářské práce – státního občanství. Při procházení jednotlivých archivních fondů jsem narazil na další příběhy lidí, které mi pomohly dokreslit prázdná místa tam, kde jsem neměl k dispozici relevantní rodinné prameny.

Cíl práce

Kombinací historické analýzy, pramenů a případových studií se tato bakalářská práce snaží hodnotit vývoj státního občanství německého obyvatelstva v Československu jako nedílnou součást procesu politického a společenského vývoje státu ve 20. století s důrazem na příklady nejen z mé rodinné historie. Práce se zaměřuje na detailní průzkum vývoje státního občanství německého obyvatelstva v Československu v uvedeném časovém rozpětí. Analyzuje faktory, které ovlivňovaly udělování a odebrání občanství, a zkoumá jejich dopady na životy jednotlivých občanů této menšiny. Cílem práce bylo porozumět komplexnímu procesu, jenž formoval identitu Němců v prostředí československého státu a který měl dlouhodobé důsledky i po rozpadu Československa.

V kontextu celozemských událostí a nařízení spjatých se státním občanstvím jsem se snažil sledovat jednotlivé osudy členů své rodiny a předků, které dávají zákonům a nařízením konkrétní tvář. Chronologické uspořádání sledu událostí a poznání obecných

---

³ Můj otec dle ústního vyprávění takto získal gramofonovou desku Shakin' Stevense, Paula Younga nebo další spotřební zboží jako svetry, žvýkačky anebo koupelové pěny s jablečnou vůní.

zákonitostí a vývoje této problematiky mi umožnilo lépe pochopit dokumenty z rodinného archivu – proč a za jakých událostí byly vydány, v jakém kontextu vznikly a jaký dopad měly na své nositele.

1 PRAMENY A LITERATURA

Nejdůležitějšími zdroji k tvorbě této práce se staly jednotlivé zákony, vládní nařízení, dekrety a vyhlášky, z nichž byla čerpána převážná většina legislativních a faktických informací. Mimoto bylo třeba shromáždit materiál týkající se konkrétních příběhů a osudů jednotlivých lidí, na které byly uplatňovány ony právní úpravy, a jestli tomu bylo vždy skutečně tak, jak vypovídala zákonná ustanovení. Doložené osudy německého obyvatelstva pomohly lépe dokreslit jejich pohnutky či starosti, ale také zejména uplatnění zákonných norem o československém státním občanství v praxi.

Důležitým pramenem se staly žádosti a dopisy německých obyvatel nejvyššímu představiteli země, prezidentu republiky, jež ve svém archivu schraňuje prezidentská kancelář. Zároveň jsem významně čerpal z písemných pramenů po svých předcích, kteří si procházeli strastmi zůstavších Němců v Československu. Díky jejich žádostem o osvědčení o státním občanství České republiky jsem získal nespočetné množství dokumentů, vztahujících se k vývoji jejich státního občanství.

1.1 Legislativní prameny

Základními stavebními kameny mé práce jsou legislativní prameny, jejichž znění upravovalo status československého státního občana německé národnosti. Důkladný přehled všech zákonů a nařízení, týkajících se státoobčanské otázky na území bývalého Československa, má na svých webových stránkách vypracován Národní archiv, a to od skončení monarchie, respektive vzniku nového státu, až do současnosti.⁴

Nápomocnou se stala i webová platforma *Zákony pro lidi*,⁵ která přináší přehledný vývoj české legislativy a zdejších zákonů počínajíc rokem 1910. Chronologický rejstřík obsahuje všechny předpisy, zákony, vyhlášky a nařízení vlády vyhlášené ve Sbírce zákonů v přehledném uspořádání po ročnících od roku 1918. Oproti tomu věcný rejstřík

---

⁴ Národní archiv: *Státní občanství*, 2013, <https://digi.nacr.cz/aso/?clanek=legislativa> (20. 4. 2024).

⁵ *Zákony pro lidi*, 2010–2024, <https://www.zakonyprolidi.cz/> (20. 4. 2024).

umožňuje vyhledávání předpisů uspořádaných tematicky podle hierarchicky sestaveného slovníku, seřazeného podle četnosti použití. Vyhledávání je možné též přes zadání konkrétního paragrafu, čísla zákona nebo klíčového slova. Důležitým se pro mě stal rovněž seznam předpisů zrušených ve zvoleném měsíci s uvedením data, kdy pozbyl účinnosti, a číslem rušícího předpisu. Většina funkcí této internetové stránky navíc není podmíněna registrací či zpoplatněním.

Velkou výzvou se stalo období druhé světové války, kdy československý stát prakticky neexistoval. K postihnutí situace státního občanství Němců na Slovensku jsem čerpal zejména z druhoválečných slovenských zákoníků. V období let 1939–1945 byly ve Slovenském zákoníku vyhlášovány zákony, jednacím řád Sněmu, mezinárodní smlouvy, vládní nařízení a vyhlášky týkající se opravy tiskových chyb při vyhlášení právních norem. Pokud zákon nebo vládní nařízení stanovovalo, byly v něm také vyhlášeny příslušné vyhlášky vlády a nařízení a vyhlášky ústředních a jiných úřadů a orgánů.⁶ Slovenský zákoník byl uveřejňován postupně v očíslovaných dílech. K vydání první části Slovenského zákoníku došlo 14. března 1939, přičemž první publikovanou právní normou byl Zákon o samostatnom Slovenském štáte.⁷ Prvotisky jednotlivých částí zákoníku byly svázány do ročníků a jsou uloženy v Archíve Ústavu pamäti národa ve Sbírci zákonů a nařízeních. K problematice státního občanství Němců na Slovensku existují i dílčí studie a publikace.⁸

---

⁶ Vládne nariadenie č. 14 zo dňa 18. marca 1939.

⁷ Na úvodních 360 stranách ročníku 1939 se také nachází Sbirka zákonů a nařízeních republiky Československé vydaných od 11. ledna 1939 do 14. března 1939.

⁸ Výběrem Soňa GABZDILOVÁ – Milan OLEJNÍK, *Karpatskí Nemci na Slovensku od druhej svetovej vojny do roku 1953*, Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2005; Dušan KOVÁČ, *Nemecko a nemecká menšina na Slovensku (1871–1945)*, Bratislava: Veda, 1991; Dušan KOVÁČ, *Vysídlenie Nemcov zo Slovenska (1944–1953)*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2001; Monika STACHOVÁ, *Němci na Slovensku během druhé světové války*, Praha 2022. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Program Historická sociologie. Vedoucí: doc. JUDr. PhDr. Jan Štemberk, Ph.D.; Branislav ŠPROCHA – Pavol TIŠLIAR, *Demografický obraz Slovenska v rokoch 1938–1945*, [Bratislava]: Muzeológia a kultúrne dedičstvo, 2016.

1.2 Rodinný archiv

Klíčové prameny, které na samém počátku vlastně určily výběr tématu mé bakalářské práce, jsou dokumenty z našeho rodinného archivu. Tyto písemnosti jsem získal vlastní iniciativou – obcházením nejstarších členů blízké rodiny a sbíráním všech možných listin, jež obsahovaly jména předků nebo byly spjaty s mou rodinou. Jednalo se především o rodné/křestní, oddací/oddavkové a úmrtní listy, dopisy, úmrtní oznámení, diplomy a čestná uznání, vyznamenání či školní vysvědčení. Mnoho příbuzných mi tyto své dokumenty věnovalo, jelikož nikdo jiný z rodiny zájem o jejich úschovu pro další generace nejevil, jim samotným nic neříkaly a v některých případech se jich i rádi zbavili.

V dokumentech se střídají dva jazyky – německý a český, což odpovídá jazykové charakteristice pramenů sledovaného období a regionu původu mé rodiny. Rodinná větev Ruprichů se prezentovala jako příslušníci českého národa, i když zde existoval nepopiratelný fakt německého původu. Tato část rodiny se tak snažila všemi možnými prostředky zakrýt či zamlčet sebemenší náznak němectví, a to pochopitelně hlavně po druhé světové válce.

Rod Vostárků, jehož původ je česko-německý, se sňatky propojil s německými rodinami Krübelů a Tannertů, jejichž společné osudy byly po ale i během druhé světové války velmi nahnuté. Zvláště když pak čelili po roce 1945 retribučním krokům nejen ze strany státu, ale i od svých nejbližších, včetně bývalých přátel, sousedů i lidí, kteří se později stali navzdory velkým křivdám jejich příbuznými.

Postupem let jsem tento rodinný fond obohacoval o další dokumenty, které jsem se snažil vypátrat a získat v archivech k čistě osobní záležitosti – jako podklady k šetření o zjištění německého státního občanství. Součástí mé sbírky se staly sčítací operáty z let 1910 až 1939, domobranecké listy, různá potvrzení národních výborů, výpisy z kartotéky obyvatel, kmenové listy českých vojáků, jejichž některé ročníky jsou uloženy ve Vojenském historickém archívu v Bratislavě, přihlašovací lístky, poválečné seznamy Němců, domovní seznamy, osvědčení o státním občanství České republiky či celé spisy

žádostí o navrácení československého státního občanství. Rodinný archiv s rodovou kronikou a rodokmenem i nadále rozšiřuji. Posledním přírůstkem se stala německá pracovní knížka a členský průkaz německé pracovní fronty mého pradědečka, kterou se příbuzní pokusili společně s dalšími materiály po jeho smrti v roce 1973 spálit. Bohužel se toho z plamenů ohně zachránilo velmi málo a tím zůstala část otázek navždy nezodpovězena. Originální dobové prameny (například z let 1938–1945) se také z části nedochovaly, jelikož si moji předci museli po roce 1945 nechat vydat doklady nové. Jiné z původních písemností si po léta doma pečlivě uchovávali a zasvě vzaly až během vyklízení domácností při stěhování.

1.3 Archiválie z fondu Kancelář prezidenta republiky

Zajímavým pramenem se staly archiválie z fondu Kancelář prezidenta republiky uloženého v Archivu Kanceláře prezidenta republiky (dále AKPR).⁹ Jde zejména o žádosti a prosby adresované přímo prezidentům Československa. Tyto dopisy dokreslují, jaké pocity měli žadatelé, jaké problémy a starosti řešili ve věci odebrání, přiznání či vnučení československého státního občanství. Často se k některým z těchto žádostí ve spise dochovaly i další dokumenty, například dotazy prezidentské kanceláře jednotlivým odpovědným orgánům, jestli a jak se situace dotyčné osoby dá řešit, jelikož prezident republiky sám neměl pravomoc v těchto věcech rozhodovat. I přesto se na prezidenta obracelo nespočet lidí jako na poslední možnost a pro vidinu jeho zásahu a pomoci.

Prezidentská kancelář ve většině případů zaslané žádosti s neutrálním přípisem předala ministerstvu vnitra. Ovšem existovaly i takové, ze kterých lze odvozovat i přímou přímluvu prezidenta¹⁰ či první dámy¹¹ pro zachování státního občanství určitým osobám. Na těchto typech spisů můžeme sledovat i postoj jednotlivých prezidentů, jakou

---

⁹ Kancelář prezidenta republiky, Archiv Kanceláře prezidenta republiky: *Archivní fondy a sbírky*, 2024, <https://www.prazskyhradarchiv.cz/cs/archivkpr/archivni-fondy-a-sbirky/archivni-fondy-a-sbirky> (20. 4. 2024).

¹⁰ AKPR, fond KPR, 1919–1947, inv. č. 1597, sign. D 14224/45, Československé státní občanství a ověření spolehlivosti, kart. 286, spis Rudolf Stern.

¹¹ Tamtéž, spis Elfrída Hulíková, č. j. P 545/46.

pozornost věnovali dané věci – jestli ji vůbec řešili, zda nechali žádost vyřídit formálně prezidentskou kanceláří nebo se pokusili o osobní intervenci a odpověď pisateli. Fond AKPR ale rovněž uchovává mnoho dokumentů týkajících se komunikace mezi jednotlivými ministerstvy, osobami, „Hradem“, státními institucemi a stranickým aparátem o otázkách řešení státního občanství. Můžeme na nich sledovat, jaké postoje měly tyto orgány k otázce německého obyvatelstva po roce 1945 a jaké postupy navrhovaly k jeho asimilaci se zbytkem obyvatelstva.

1.4 Literatura

Problematika vývoje státního občanství na území bývalého Československa a dnešní České republiky se stalo předmětem zájmu českých historiků v horizontu posledních 20 let. V dřívějších pracích se autoři soustředili hlavně na vývoj občanství jako celku dle právních norem bez důrazu na německé či jiné specifické obyvatelstvo Československa. Nejnovější práce se zprvu zaměřovaly spíše na dílčí či regionální situace, zejména pak na oblast Hlučínska. Následně přešla okrajově pozornost autorů na zvláštní legislativu, týkající se německého obyvatelstva, ovšem opět v intencích státního občanství České republiky jako celku, ale do větších detailů nezacházejí; státní občanství se zkoumá spíše z právního hlediska než pohledem historického vývoje a jeho dopadu na dané osoby.

Prvním autorem, který se blíže začal věnovat tématu státního občanství v Československu (a českých zemích) ve spojení s německým obyvatelstvem, je František Emmert. Nejpodstatnějším zdrojem pro moji práci se stala jeho kniha *Státní občanství na území České republiky v minulosti a současnosti*, která vychází z jeho disertační práce *Vývoj právního institutu státního občanství na území dnešní ČR (2016)* a bakalářské práce z roku 2008 s názvem *Dvojí občanství jako důsledek průniku německého občanství do českých zemí v letech 1938–1945*. Kniha velmi dobře sleduje vývoj institutu státního občanství v českých zemích s přesahem do evropského unijního práva. Publikace však opomíjí vývoj na území druhoválečného Slovenska. Bylo proto nutné vyhledat informace o postavení Němců na Slovensku v obecnějších publikacích týkající se dějin Slovenska, jejichž přehled sepsal velmi kvalitně Dušan Kováč. Tématu se

František Emmert věnuje dodnes, včetně nabídky poradenství pro osoby žádající o německé občanství po předcích.

Důležité bylo také sledovat sociální vývoj v těchto zemích a jaké dopady mělo (ne)přiznání státního občanství pro osudy těchto lidí. Nejen situaci zůstávajícího německého obyvatelstva ale i jiných menšin dobře vykresluje kniha Matěje Spurného *Nejsou jako my: Česká společnost a menšiny v pohraničí (1945–1960)*. Tato publikace byla díky zachycení nálad a strastí obyvatelstva neslovanské národnosti v poválečném Československu velmi inspirativním pramenem pro moji bakalářskou práci. Stejně tak ostatní publikace zabývající se každodenním životem, politickým a kulturním ovzduším či sociálními problémy v Československu.

Téma se stalo předmětem i několika studentských prací. Problematikou vývoje státního občanství jako celku se například zabýval ve své obsáhlé disertační práci s názvem *Vývoj institutu státního občanství na území dnešní České republiky a recentní stav* Jiří Hřebejk (2017). Okrajově se tématu týká práce Julie Veselé,¹² která mj. zkoumala ohlasy na odsun Němců a jejich poválečné společenské postavení. Zdeněk Volf¹³ ve své diplomové práci popisuje vývoj tohoto institutu v ústavních dějinách Československa. Občanské zákoníky včetně *Obecného zákoníku občanského* (německy *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie*) se staly předmětem výzkumu bakalářské práce Dariny Harmáčkové.¹⁴

---

¹² Julie VESELÁ, *Reflexe témat souvisejících s česko-německými vztahy a poválečným Německem v týdeníku Obzory a týdeníku Dnešek v letech 1945–1948*, Brno 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra mediálních studií a žurnalistiky. Vedoucí: prof. PhDr. Jiří Pavelka, CSc.

¹³ Zdeněk VOLF, *Vývoj institutu státního občanství v československých ústavních dějinách*, Praha 2009. Diplomová práce. Karlova univerzita v Praze, Právnická fakulta, Katedra ústavního práva. Vedoucí: JUDr. Jiří Hřebejk.

¹⁴ Darina HARMÁČKOVÁ, *Občanské zákoníky v československých dějinách*, Mariánské Lázně 2012. Bakalářská práce. Bankovní institut vysoká škola Praha, Právní administrativa v podnikatelské sféře. Vedoucí: JUDr. Jan Tuláček.

1.5 Terminologie

Pro tuto práci je zásadní i terminologie. Z toho důvodu bych rád osvětlil některé z nejzásadnějších pojmů, jejichž definice pochází z prvního dílu publikace Václava Pavlíčka s názvem *Ústavní právo a státověda*, doplněné citací Českého statistického úřadu.

Státní občanství je „časově relativně trvalý, místně neomezený právní svazek, status (právní vztah) fyzické osoby a státu, který je proti vůli fyzické osoby zpravidla nezrušitelný, a na jehož základě vznikají jeho subjektům vzájemná práva a povinnosti, které určují obsah státního občanství.“¹⁵

Státní příslušnost „někdy bývá obsahově ztotožňována se stáním občanstvím. Státní příslušnost je ‚širším pojmem‘, neboť vedle příslušnosti fyzických osob k danému státu zahrnuje i příslušnost právnických osob k danému státu, a je předpokladem např. poskytnutím diplomatické ochrany takové osobě.“¹⁶

Obyvatelstvo je „prvek státu (v německé terminologii označováno jako státní národ), souhrn lidí, kteří nahlízejí ke státu. Musí být usedlé na určitém území.“¹⁷ Dle ČSÚ se „termínem ‚obyvatelstvo‘ zpravidla rozumí soubor lidí žijících na určitém území (státu, kraje, okresu, obce, města apod.). Někdy se překrývá s vymezením pojmu ‚populace‘, ale v zásadě se obyvatelstvo může skládat z různých populací a také etnik nebo národů. V praxi se však většinou používá termínů ‚obyvatelstvo‘ a ‚populace‘ jako synonym. V praxi demografické statistiky v ČR jde zpravidla o obyvatelstvo trvale bydlící, tj. o soubor osob, které jsou v daném území přihlášeny k trvalému pobytu, a to bez ohledu na státní občanství.“¹⁸

---

¹⁵ Václav PAVLÍČEK, *Ústavní právo a státověda. 1. díl. Obecná státověda*, Praha: Linde, 1998., s. 62.

¹⁶ Pavlíček, *Ústavní právo a státověda*, s. 63.

¹⁷ Pavlíček, *Ústavní právo a státověda*, s. 53.

¹⁸ Český statistický úřad: *Obyvatelstvo*, 2001, <https://web.natur.cuni.cz/~mak/gos/demmetodika/www.czso.cz/cz/cisla/0/02/020100/obyvatel.htm> (20. 4. 2004).

Národnost. „Národností se rozumí příslušnost k národu, národnostní nebo etnické menšině. Pro určení národnosti není rozhodující mateřská řeč ani řeč, kterou občan převážně používá nebo lépe ovládá, ale jeho vlastní rozhodnutí.“¹⁹

---

¹⁹ Český statistický úřad: *Národnosti v ČR od r. 1921*, 14. 12. 2014, <https://www.czso.cz/csu/czso/narodnosti-v-cr-od-r-1921> (20. 4. 2024).

2 OD ZÁKONÍKU K ÚSTAVĚ. VÝVOJ DO ROKU 1918

Československá legislativa přejala mnoho předpisů a právních norem z období rakouské a rakousko-uherské monarchie, jež se staly jejími základními stavebními kameny. Pro pochopení situace po vzniku nového státního útvaru a celého následujícího vývoje je důležité podívat se nejprve na předchozí zákoníky a císařské patenty, které ukotvily institut státního občanství v našich zemích dlouho před vznikem samostatného československého státu.

2.1 Všeobecný zákoník občanský

První právní normou, která hovořila o státoobčanském poměru a zaváděla pojem občan, byl Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud. ze dne 1. června 1811, který uváděl v platnost Všeobecný zákoník občanský.²⁰ Území budoucího Československa v té době náleželo k Rakouskému císařství,²¹ ovšem ABGB platil pouze v rakouské části monarchie – tedy pro historické země Čech, Moravy a Slezska – kdežto v uherské se postupovalo podle starého uherského práva zvykového. Pod správu Uherského království spadaly též budoucí československé země – Slovensko a Podkarpatská Rus. Právo v těchto oblastech bylo velice rozdrobené a definované dle příslušnosti k jednotlivým stavům, kvůli čemuž různé vrstvy obyvatelstva podléhaly různým právním předpisům.²²

2.1.1 Uherské občanství

Po revolučním roku 1848 se zákonodárcem v Uhersku stal nově rakouský císař, který v roce 1853 zavedl ABGB i v uherských zemích.²³ Uherský úřednický aparát se však k rakouským předpisům stavěl odmítavě a snažil se obnovit platnost uherského práva,

---

²⁰ *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie* (dále ABGB).

²¹ Po rakousko-uherském vyrovnání se roku 1867 změnil název státu na Rakousko-Uhersko.

²² Harmáčková, *Občanské zákoníky v československých dějinách*, s. 13–20.

²³ Zaveden byl s platností k 1. květnu 1853.

jehož koncepce vešla v účinnost při rakousko-uherském vyrovnání (1867). Tím se od rakouského občanství oddělilo státní občanství uherské.

První návrh uherského občanského zákoníku, jehož obsahem byla i státoobčanská ustanovení, byl předložen v roce 1900,²⁴ ale z důvodu protahování schvalovacího procesu a následného vypuknutí první světové války nikdy nebyl přijat. Výchozími ustanoveními pro odvození státního občanství v Uhersku byly zákonné články. Zejména článek L/1879 o nabývání a ztrátě uherského státního občanství, IV/1886 o naturalizaci hromadných repatriantů a články XVIII/1871, XXII/1886 a V/1903 upravující domovské právo v Uhrách. Rakouští a Uherští státní občané byli ve vztahu k jiným zemím chápáni jako občané jednoho státu, avšak navzájem byli v postavení cizinců.

2.1.2 Rakouské občanství

Rakouské občanství vycházelo z římského práva. Lidem poskytovalo především právní záruku, že jako občané nemohou být vypovězeni ze země, dále jim byla zaručena práva vycházející ze zákoníku a také ta dle budoucích přijatých zákonů. Toto státní občanství se nabývalo odvozovaně po předcích či jiné určené osoby, která již rakouské státní občanství měla – manželky získávaly sňatkem státní občanství manžela,²⁵ manželské děti nabývaly občanství a práva podle otce,²⁶ nemanželské děti měly občanství podle matky, pokud nebyl dodatečně uzavřen sňatek a dítě legitimizováno. Existovaly však i další způsoby: narozením v dědičných státech monarchie, nastoupením veřejné služby nebo nepřetržitým bydlištěm na území monarchie po dobu deseti let (tzv. naturalizací).

---

²⁴ Inspirován byl nikoliv rakouským, ale německým občanským zákoníkem *Bürgerliches Gesetzbuch* z roku 1896.

Sousední Německé císařství zavedlo od 1. ledna 1914 Zákonem o říšském a státním občanství (*Reichsgesetzblatt. Teil I. Jahrgang 1913. Erstes Halbjahr*, Berlin: Reichsamt des Innern, 1913, s. 583–593, č. 46) jednotné a nedělitelné společné německé občanství v říši, které bylo doprovázeno státní příslušností jednotlivých států a zemí císařství.

²⁵ § 92 ABGB 1811.

²⁶ § 146 ABGB 1811.

Naopak občanství se ztrácelo pouze trvalým vystěhováním do zahraničí²⁷ nebo provdáním se za cizího státního občana.²⁸

Hlavním zákonem rozšiřujícím práva státních občanů byl Základní zákon státní o obecných právech občanů státních v královstvích a zemích v radě říšské zastoupených ze dne 21. prosince 1867, č. 142/1867 ř. z.²⁹ Byla jím zaručena rovnost před zákonem, možnost vykonávat úřad,³⁰ volně se stěhovat v rámci státu či se vystěhovat, garantována byla svoboda vyznání nebo petiční a volební právo. Rakouské občanství bylo předpokladem zastávání veřejného úřadu, takže cizinec už nemohl nastoupením státní služby občanství získat. Ani samotným desetiletým pobytem nikdo občanství nezískával, ale musel o ně požádat.

Základy institutu státního občanství, jak byly definovány v ABGB, byly nejstabilnější právní úpravou státního občanství platnou na území českých zemí až do 30. září 1949.³¹ V případě nejasností ohledně státního občanství se dodnes české státní občanství odvozuje ze zákoníku z roku 1811.³²

2.1.3 Případ Moniky Vostárkové

Moje babička Monika Vostárková se narodila v roce 1944 rodičům ze smíšeného manželství – otec Čech, matka Němka. Obec Mlýnický Dvůr (německy Hoflenz), ve které se narodila, v té době náležela do Říšské župy Sudety, proto získala narozením německé občanství. Po obnovení Československa jí však nebyl vystaven nový rodný list a neplatný říšskoněmecký, kde byla zapsaná jako Němka, byl zničen. Až do roku 1992 operovala pouze s výpisem z matriční knihy narození. O vystavení nového rodného listu si zažádala

---

²⁷ Podmínky pozbytí rakouského státního občanství později upravoval tzv. vystěhovalecký patent z roku 1832 a jeho novelizace.

²⁸ § 32 ABGB 1811.

²⁹ Obsažený v tzv. Prosinčové ústavě 1867.

³⁰ Státní občanství se dle článku 3 stalo nově podmínkou k zastávání úřadu, což zavádělo opačný princip než podle § 29 ABGB, kdy cizinec získával státní občanství automaticky nástupem veřejného úřadu.

³¹ František EMMERT, *Státní občanství na území České republiky v minulosti a současnosti*, Praha: Leges, 2016, s. 19.

³² Osvědčení o státním občanství České republiky – Monika Ruprichová, roz. Vostárková (Obr. č. 1).

až z důvodu plánovaného rozdělení Československa a nutnosti zvolit si jedno ze dvou občanství. Při šetření k Osvědčení o průběhu státního občanství České republiky, o které jsem zažádal v roce 2020 v souvislosti s žádostí o německé občanství po předcích,³³ pak měla jako své první občanství (nepočítaje rodné německé) uvedeno až československé federální občanství a zároveň občanství České socialistické republiky, obě z roku 1969.³⁴ Z výše uvedeného tedy vyplývá, že po druhé světové válce, respektive mezi lety 1945 až 1969, se na základě dochovaných dokumentů v tomto zvláštním případě neprokázalo, zda a jakým způsobem Monika Vostárková nabyla v této době československé státní občanství, přestože zákon č. 165/1968 Sb. již operoval s tím, že už před federalizací byla občankou Československé socialistické republiky. Jelikož výše zmíněné šetření nebylo průkazné, uvedlo se, že *státní občanství nabyla podle ustanovení § 28 Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811*. Neuvádí se zde státní občanství konkrétního státu – České republiky či Československa, ale pouze státní občanství obecně. V krajním případě by se dalo uvažovat o občanství císařského Rakouska, které však v té době již neexistovalo, a československé občanství se odvozovalo podle zákona č. 236/1920 Sb.

2.2 Zákon o domovském právu

Rozvíjející právní normou byl Zákon o domovském právu č. 105/1863 ř. z. ze 3. prosince 1863,³⁵ který byl úzce provázaný s institutem státního občanství. Každý občan získal domovské právo v obci, v níž měl trvalé bydliště, ke dni vstupu zákona v platnost. Domovské právo v podstatě představovalo nezpochybnitelné právo občana zůstat ve své domovské obci. Klíčovým aspektem byla povinnost obce poskytnout pomoc svému

---

³³ Podrobněji viz kapitola 8.

³⁴ Problematika přidělování občanství České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky v roce 1969 dle zákonů č. 165/1968, č. 39/1969 a č. 206/1968 viz podkapitola 7.2.

³⁵ J. TRÁVNÍČEK, *Domovské právo dle zákona ze dne 3. prosince 1863, ř. z. č. 105, zákona ze dne 5. prosince 1896, ř. z. č. 222*, Praha: F. Šimáček, 1901.

K domovskému právu podrobněji Antonín BŘESKÝ, *Právo domovské a státní občanství v republice Československé*, Praha: B. Kočí, 1923; Ladislav FRONĚK, *Domovské právo. Dosavadní zákonné předpisy se zřetelem k státnímu občanství*, Praha [s. n., 1947]; František WEYR, *Zákony o právu domovském a státním občanství*, Brno: Barvič a Novotný, 1922; Josef ŽLÁBEK – Vladimír VERNER, *Státní občanství a domovské právo v republice Československé*, Praha: Československý Kompas, 1923.

občanovi v případě jeho zchudnutí nebo složité a náročné sociální či zdravotní situaci.³⁶ Občané patřící do určité obce z ní nemohli být za žádných okolností vypovězeni či vyhoštěni. Koncept domovského práva byl chápán jako osobní právní vztah mezi konkrétní osobou a místem a rozlišoval mezi občany tzv. příslušnými a nepříslušnými k dané obci. Lidé, kteří nebyli občany příslušnými, mohli mít speciální status tzv. „společníků obce“, což znamenalo, že sice neměli domovské právo v dané obci, ale vlastnili zde nemovitosti nebo zde platili daně ze živnosti. Ostatní byli označováni jako „přespolní“.

Domovské právo mohlo být získáno pouze skrze státní občanství Rakouska a později Československa, přičemž systém spočíval v tom, že každý státní občan musel mít domovské právo v nějaké konkrétní obci daného státu. Domovské právo bylo možné získat několika způsoby, jako bylo výslovné přijetí domovského svazku, sňatkem nebo narozením,³⁷ legitimací nebo nabytím veřejné funkce. Další možností bylo dobrovolně a nepřetržitě pobývat v příslušné obci po dobu deseti let po dosažení svéprávnosti. Každému, kdo získal domovské právo v některé obci, byl vystaven doklad – domovský list.³⁸ V případě soudního a správního řízení bylo možné použít jakýkoliv důkaz, jenž byl schopen prokázat domovskou příslušnost, včetně výslechu svědků. Zánik rakouského nebo československého občanství také znamenal zánik domovského práva. Pokud osoba získala domovské právo v jiné obci v Rakousku nebo Československu, ztratila následně domovské právo k původní obci. Rakouské právo neumožňovalo dobrovolně se domovského práva vzdát.

Domovské právo bylo zrušeno k 1. 1. 1949.³⁹ Od té doby přešla role domovského práva z obce na stát, jenž se stal garantem sociálního zabezpečení. K obdobné změně došlo i

---

³⁶ Podrobněji k této problematice František SCHWARZ, *Výklad zákona obecního (ze dne 16. dubna 1864) a zákona o zastupitelstvu okresním (ze dne 25. července 1864) pro království České. Spolu vysvětluje se říšský zákon o právu domovském ze dne 3. prosince 1863 a zemský zákon ve příčině opatřování chudých ze dne 3. prosince 1868*, Praha: J. Otto, ²1881.

³⁷ Manželky získaly domovské právo sňatkem podle manžela, děti dle otce.

³⁸ Případně potvrzení o domovské příslušnosti (Obr. č. 2).

³⁹ § 1 zákona č. 174/1948 Sb. o zrušení domovského práva.

v Německé spolkové republice a Rakousku. Původní koncept domovské obce přetrval ve Švýcarsku, kde v novelizované podobě existuje dodnes.

3 ČESKOSLOVENSKO V LETECH 1918–1939

Základy občanského státu byly tedy položeny již v době Rakouského císařství v první třetině devatenáctého století. Ze všešlých právních norem plynule navazovala i nově vytvořená Československá republika jako jeden z mnoha právních nástupců Rakousko-Uherska.⁴⁰ Před novou republikou však stála otázka definice občanství pro své obyvatele včetně národnostních menšin, které tvořili značné procento celkového populace státu. Ústava z roku 1920 položila základy státního občanství, ovšem nezbytné byly další právní úpravy (zákony, novelizace, vládní nařízení) převzatých norem z doby monarchie které více otázku státního občanství přizpůsobovaly nově vzniklému mnohonárodnostnímu státu ve středu Evropy, založeném na demokratických principech.

3.1 První ústava a první zákony

První ústava republiky Československé ze 13. listopadu 1918, takzvaná prozatímní ústava, otázku státního občanství neřešila.⁴¹ Definovala pouze roli Národního shromáždění a stanovila pravomoci institutu prezidenta republiky. Veškeré státoobčanské záležitosti se soustředily až do ústavy z roku 1920 a pozdějších zákonů a právních norem.⁴² Dle § 4 všeobecných ustanovení hlavy první Ústavní listiny Československé republiky bylo státní občanství v Československé republice jediné a jednotné. Možnost dvojího občanství byla znemožněna nařízením, že příslušník cizího státu nemůže být zároveň příslušníkem Československé republiky.⁴³ Pokud například československý občan právně nabytí státní občanství Výmarské republiky,⁴⁴ ztrácel československé ke dni nabytí občanství nového. Ústava taktéž garantovala svobodu pohybu a možnost usazení na kterémkoli místě republiky a zároveň tyto osoby nadále

---

⁴⁰ Nástupnické státy Rakousko-Uherska byly také Jugoslávie, Rakousko, Maďarsko, Polsko a část území připadla také Rumunsku a Itálii.

⁴¹ Stejně tak i novelizace prozatímní ústavy zákonem č. 271/1919 Sb.

⁴² Publikována byla ve sbírce zákonů jako Zákon č. 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.

⁴³ Výjimkou se později stala oblast slezského Hlučínska.

⁴⁴ Oficiálním názvem meziválečného Německa byla Německá říše.

podléhaly domovskému právu,⁴⁵ které stát převzal z rakouského zákoníku. Podmínky nabývání, účinku a pozbývání státního občanství měl stanovit další samostatný navazující zákon.⁴⁶

Hlava šestá ústavy se věnovala ochraně národnostních, náboženských a rasových menšin.⁴⁷ Všem státním občanům republiky bez výjimky byla v několika ustanoveních potvrzena rovnost před zákonem a požívání stejných občanských a politických práv.⁴⁸ Byla garantována možnost mluvit a vyjadřovat se vlastním národním jazykem. V určitých městech a okresech byla ústavou zaručena část veřejného vyučování jazyce místní menšiny, přičemž se ale zároveň vyučovalo i v řeči československé. Německé obyvatelstvo mužského pohlaví podléhalo branné povinnosti jako každý jiný československý občan, a to na základě této ústavy a Branného zákona č. 193/1920 Sb. Ten rovněž ztěžoval obyvatelům možnost nabytí cizí státní příslušnosti, jelikož vystěhování z republiky za účelem zisku cizího občanství bylo podmíněno svolením ministerstva národní obrany.⁴⁹ Vystěhování z republiky samo o sobě ale neznamenovalo ztrátu československého občanství, i když proběhlo s úmyslem se do vlasti již nevrátit.⁵⁰

Právní norma, jež blíže definovala práva a povinnosti československého státního občana, byl Ústavní zákon č. 236/1920 Sb. Dle něj byly zpětně od 28. října 1918 nositeli československého státního občanství všechny osoby, které získaly nejpozději 1. ledna 1910 domovské právo v obcích bývalého Rakousko-Uherska spadajících nově pod Československou republiku. Stejně tak to platilo následně pro občany Německé říše s bydlištěm na území, jež mělo připadnout v rámci poválečných mírových smluv Československu.⁵¹ Československými občany se stali i Němci, kteří se narodili v Československé republice jako děti německých, rakouských nebo uherských státních

---

⁴⁵ § 108 Československá ústava 1920.

⁴⁶ Konkrétně Ústavní zákon č. 236/1920 Sb., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé.

⁴⁷ § 128–134 Československá ústava 1920.

⁴⁸ Jak ukládal článek 86 Versailleské mírové smlouvy s Německem.

⁴⁹ § 4 Branného zákona č. 193/1920 Sb.

⁵⁰ § 1 Zákona č. 71/1922 Sb. o vystěhovalectví.

⁵¹ Jediný územní zisk Československa z Německé říše bylo slezské Hlučínsko.

občanů, a to i přesto, že sami zde neměli bydliště ani domovské právo.⁵² V případě, že se českoslovenští občané se svou novou státní příslušností neztotožnili, měli možnost se občanství vzdát ve lhůtě dvou, od vydání zákona.⁵³

Zvláštním ustanovením podle § 17 nemohli československé občanství nabýt příslušníci Habsbursko-Lotrinského rodu. Pokud jej však již měli historicky, tímto zákonem jim zaniklo, stejně jako domovské právo v Československu.

3.2 Legislativa počátku dvacátých let

V roce 1921 vešla u nás v platnost Versailleská mírová smlouva s Německem,⁵⁴ podepsaná již 28. června 1919. Články 81 až 86 se věnují vztahu mezi Německou říší a právě vzniklou Československou republikou. Určují vymezení nové hranice mezi těmito státy na části Slezska, která de facto znamenala připojení jižní části bývalého ratibořského okresu k ČSR, zbytek byl odvozen od staré hranice mezi Rakousko-Uherskem a Německou říší k 3. srpnu 1914.⁵⁵ Všechny osoby žijící na tomto území – zejména němečtí státní příslušníci – ztrácely své dosavadní občanství ve prospěch československého, pokud se nerozhodli ve lhůtě dvou let neoptovat pro německé státní občanství (viz výše).⁵⁶ Jestliže učinili opční právo, museli do dvanácti měsíců přenést své bydliště na území státu, pro který optovali. Přitom jim ale bylo dáno právo ponechat si původní nemovitosti a volně s nimi nakládat. Opce manželova zahrnovala i manželku a jejich děti do 18 let.⁵⁷

Ve stejném roce vyšla ve Sbírce zákonů Saint-Germainská mírová smlouva, jejíž ustanovení nalezneme v československé ústavě z roku 1920. Českoslovenští zástupci⁵⁸

---

⁵² Určující bylo domovské právo či bydliště rodičů.

⁵³ § 4 Ústavního zákona č. 236/1920 Sb. blíže definuje, kdo má nárok optovat pro jiné občanství.

⁵⁴ Ve sbírce zákonů pod č. 217/1921 Sb.

⁵⁵ Důležitými body pro vytyčení nové hranice byly obce Ketř, Chřenovice a Hlučice, řeka Odra a železnice Ratiboř-Bohumín.

⁵⁶ Obdobně mohli optovat němečtí státní příslušníci československé národnosti pro státní občanství ČSR.

⁵⁷ Zákon č. 508/1921 Sb. Smlouva mezi čelnými mocnostmi spojenými i sdruženými a Československem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919.

⁵⁸ Předseda vlády Karel Kramář a ministr zahraničních věcí Edvard Beneš.

svým podpisem souhlasili s ochranou všech obyvatel státu bez ohledu na jejich původ, státní občanství, jazyk, rasu nebo náboženství. Ve člancích 3 až 8 definuje smlouva i československé státní občanství; Československo muselo za své státní příslušníky uznat německé, rakouské a uherské obyvatelstvo, jež mělo (či jejich rodiče) v den nabytí platnosti smlouvy bydliště nebo domovské právo na území nově vzniklé republiky.⁵⁹ Tyto osoby mohly opět uplatnit opční právo pro jiný stát, vycházející ze stejného principu jako ve versailleské smlouvě s Německem. Československé občanství bylo dále nabyto narozením osoby na území ČSR. Všichni takoví občané si byli rovni před zákonem, požívali stejných občanských a politických práv bez ohledu na rasu, jazyk nebo náboženství. Rozdíl v těchto třech aspektech nesměl být žádnému občanovi překážkou, pokud usiloval o kariéru ve státních službách, k vykonávání živnosti či jiného povolání. Vztah československého občanství k menšinám (tedy i k Němcům) souhrnně pojednává článek 6: *„S příslušníky československými náležejícími k menšinám ethnickým, náboženským neb jazykovým bude po právu a ve skutečnosti za stejných záruk zacházeno stejně jako s ostatními příslušníky československými. Zvláště budou míti stejné právo, aby vlastním nákladem zakládali, řídili a pod dozorem měli ústavy lidumilné, náboženské neb sociální, školy a jiné ústavy výchovné s právem používatí tam volně svého jazyka a svobodně tam vykonávati své náboženství.“*

3.3 Období bez dalších změn a úprav

Až do začátku druhé světové války, respektive do období mnichovské krize, se státní občanství odvozovalo podle ústavního zákona č. 236/1920 Sb. s přechodnými ustanoveními, jež se týkaly vyhlášení optovacích lhůt⁶⁰ nebo uzavření mírových smluv.⁶¹ První náznak změny přinesla právě až Mnichovská dohoda a následné vyřešení

---

⁵⁹ V takovém případě mohli ve lhůtě dvou let prohlásit před československými úřady v zemi svého bydliště, že se vzdávají československého státního občanství. Prohlášení manželovo platilo i pro manželku a děti do 18 let věku.

⁶⁰ Nařízení vlády č. 160/1921 Sb. o prodloužení opční lhůty stanovené v § 4, č. 4., ústavního zákona ze dne 9. dubna 1920, č. 236 Sb. z. a n.

⁶¹ Vyhláška ministra vnitra v dohodě s ministrem věcí zahraničních č. 492/1920 Sb. o počátku účinnosti ústavního zákona ze dne 9. dubna 1920, č. 236 Sb. z. a n., o státním občanství a právu domovském.

otázky státního občanství osob s bydlištěm v odstoupeném pohraničí pomocí Česko-Slovensko–německé optovací smlouvy.

Změny období po první světové válce se však mé rodiny, která žila v pohraničních obcích Mlýnický Dvůr, Bílá Voda, Červená Voda, Mlýnice a Písařov netýkaly, jelikož jim zde náleželo domovské právo a nikdy předtím nebyli německými občany. Není znám ani příklad, že by některý z rodinných příslušníků využil v této době možnosti opce a přestěhoval se do Německa. Dalo by se obecně říci, že přijali fakt vzniku Československé republiky spolu s jejím státním občanstvím. Jestli s volí či nevolí dnes již zjistit nemůžeme. Nicméně u většiny německého obyvatelstva vládla nespokojenost se stavem věci, která později vygradovala v osudových letech 1938 až 1939, umocněna radikálním nacionalismem.

4 SITUACE V OBDOBÍ DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

Následující kapitola se věnuje rozličným situacím, které nastaly po prvním rozpadu republiky Československé a jejím rozdělení mezi Německou říši, Protektorát Čechy a Morava a samostatnou Slovenskou republiku.⁶² V té době na území bývalé ČSR začala v různých oblastech platit rozličná právní ustanovení, jež ovlivnila státní příslušnost a osud německého obyvatelstva celkově.

4.1 Němci v Sudetech

V důsledku Mnichovské dohody se postoupená území v pohraničí (okresy od Hrošovského Týna až po Nový Jičín) stala integrální součástí říše v rámci nově utvořené Říšské župy Sudety (Reichsgau Sudetenland/Sudetengau). Okresy hraničící s Bavorskem a bývalým Rakouskem⁶³ byly začleněny do již existujících správních žup Německé říše. Tím se zhruba 3,5 milionu stále ještě československých občanů ocitlo na území cizího státu bez vyřešení jejich státní příslušnosti.⁶⁴ Důležitým právním krokem proto byla Smlouva mezi Česko–Slovenskou republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a opce z 20. listopadu 1938,⁶⁵ jež přímo reagovala na připojení Sudet k Německé říši. Smlouva definovala, kdo nabývá německou státní příslušnost na územích připojených dle Mnichovské dohody. Byli to zejména starousedlíci, respektive všichni, kteří měli své bydliště či domovské právo k 10. říjnu 1938 v některé z obcí nově připojených k říši a narodili se před 1. lednem 1910 nebo pozbyli říšské občanství dne 10. ledna 1920 (viz předchozí kapitola).⁶⁶ Německou státní příslušnost získali potomci a vnuci těchto osob, jakožto i manželka. Příslušníci německé národnosti, kteří i přes první ustanovení této smlouvy zůstali československými občany, mohli do 29. března 1939

---

⁶² Část Podkarpatské Rusi byla k Maďarskému království přiřčena Mnichovskou dohodou skrze Vídeňskou arbitráž již v roce 1938, zbytek území invazí v roce 1939.

⁶³ Od roku 1938 označováno jako správní území Ostmark.

⁶⁴ Mnichovská dohoda dle § 7 ukládala Německo–československému výboru zavést opční právo do šesti měsíců od uzavření dohody.

⁶⁵ Smlouva č. 300/1938 Sb., mezi Česko–Slovenskou republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a opce.

⁶⁶ Reakce na ratifikaci Versaillské mírové smlouvy a připojení Hlučínska k ČSR.

optovat⁶⁷ pro německou státní příslušnost.⁶⁸ Existovala však jedna výjimka. Pokud nabyli československé státní občanství po 30. lednu 1933,⁶⁹ ale do té doby byly německými nebo rakouskými státními příslušníky. V takovém případě se nestávali říšskými státními příslušníky, nemohli optovat pro německou státní příslušnost nemohli a ani jinou cestou německou státní příslušnost nezískali.

Dalším krokem k začlenění nových obyvatel do Německé říše bylo Nařízení o zavedení norimberských rasových zákonů v sudetoněmeckých oblastech z 27. prosince 1938.⁷⁰ Dle tohoto nařízení platil s účinností od 1. ledna 1939 pro oblast Sudet Zákon o říšském občanství z 15. září 1935⁷¹ a veškeré jeho novelizace. Podle tohoto zákona byli říšskými občany pouze říšští státní příslušníci německé nebo příbuzné krve. Byl tedy rozdíl mezi říšskými občany a říšskými státními příslušníky: každý říšský občan byl sice říšským státním příslušníkem, ale ne každý říšský státní příslušník byl i říšským občanem. Jen říšští občané byli nositeli všech práv a povinností, zatímco říšští státní příslušníci mohli mít méně práv i méně (anebo naopak více) povinností. Tím byli sudetští Němci bráni jako rodilí Němci, zvláště pak když se přihlásili k německé národnosti při československém sčítání lidu z roku 1930 nebo uvedli němčinu jako obcovací řeč ve sčítacím operátu roku 1910. Měli všechna práva i všechny povinnosti jako Němci z původní Německé říše. Naproti tomu Češi-starousedlíci, především pokud se už při rakouském či československém sčítání lidu hlásili k české národnosti, se automaticky říšskými občany nestali, ačkoliv se stali říšskými státními příslušníky: říšské občanství získali jen tehdy, pokud o ně výslovně požádali a bylo jim vyhověno. Statut „říšského státního příslušníka českého národnosti“ měl pro Čechy jednu velkou výhodu: v běžném životě, tedy např. v oblasti práva majetkového či rodinného, měli stejné postavení jako Němci, ale na rozdíl od říšských občanů nepodléhali vojenské službě.

---

⁶⁷ Opce se prohlašovala u příslušného německého nižšího správního úřadu nebo u německého konzulátu.

⁶⁸ Stejně právo měli i čeští starousedlíci, kteří by se jinak stali říšskými státními občany.

⁶⁹ Tj. po převzetí moci v Německu Adolfem Hitlerem.

⁷⁰ *Reichsgesetzblatt. Teil I. Jahrgang 1938. Erstes Halbjahr*, Berlin: Reichsdruckerei, 1938, s. 1997 (č. 230).

⁷¹ *Reichsgesetzblatt. Teil I. Jahrgang 1935. Erstes Halbjahr*, Berlin: Reichsverlagsamt, 1935, s. 1146 (č. 100).

4.1.1 Příběh Alfonse Rupricha

Německou státní příslušnost získala podle optovací smlouvy i rodina mého pradědečka Alfonse Rupricha (1905–1973), který se narodil a bydlel v Písařově (německy Schreibendorf). Po připojení obce k Německé říši se rozhodl nepřestěhovat se do vnitrozemí a souhlasil s obdržáním říšské státní příslušnosti pro sebe, manželku a své děti. Navzdory této skutečnosti a německému původu rodu přihlásil svoji rodinu ve sčítacím operátu ze 17. května 1939 k české národnosti.⁷² Přinejmenším pozoruhodné však je to, že jména svých dětí zde uvedl v německé podobě.⁷³ Skrze německou státní příslušnost čerpal značné výhody. Jednou z nich bylo otevření pracovních příležitostí v říši, kde mezi lety 1941–1942 působil jako pomocný dělník ve Weidenau-Sieg (Obr. č. 4). Penězi získanými prací pro firmu Ed. Breitenbach GmbH splatil velkou část dluhů, které si nadělal během první republiky.⁷⁴

4.1.2 Situace na Hlučínsku

Zvláštní situace nastala na Hlučínsku.⁷⁵ Oblast tohoto slezského regionu náležela Habsburské monarchii až do prusko-rakouské války, kterou rakouské mocnářství roku 1742 definitivně prohrálo a Cášským mírem bylo dnešní Hlučínsko jako součást Slezska odstoupeno Prusku. Odtržením od českého vlivu ztratilo postupem let místní obyvatelstvo slovanskou identitu a za svou přijali příslušnost k Pruskému království nástupnické Německé říši. K Československu bylo toto území připojeno na základě vymezení nových hranic s Německou říší dle článku 83 Versailleské mírové smlouvy. Hlavním argumentem k začlenění této oblasti do nové Československé republiky byl slovanský původ obyvatelstva a fakt, že do poloviny 18. století Hlučínsko náleželo

---

⁷² Volks-, Berufs- und Betriebszählung am 17. Mai 1939, Haushaltungsliste, Alfons Ruprich (Obr. č. 3).

⁷³ František jako Franz, Františka jako Franziska, Jan jako Johann.

⁷⁴ Tyto dluhy v srpnu 1938 převedl na své nezletilé děti.

⁷⁵ K Hlučínsku podrobněji Pavel KLADIWA, *Odvolané opce. Snahy optantů z Hlučínska o (znovu)nabytí čs. státního občanství*, in: Jiří NEMINÁŘ (ed.), *Hlučínsko 1920–2020. Sborník příspěvků z konference ke 100. výročí vzniku Hlučínska*, Hlučín: Muzeum Hlučínska, 2020, s. 48–57 a Vilém PLAČEK, *O řešení státní příslušnosti u Hlučičanů v letech 1920, 1938 a 1945*, *Vlastivědné listy Slezska a Severní Moravy* 29, 2003, č. 1, s. 9–12.

Českému království a Hlučíňané mluví moravsky.⁷⁶ Nemálo významnými však byly strategické, komunikační a hospodářské důvody – zejména pak ložiska černého uhlí a kvalitního písku. K Československu bylo definitivně připojeno příchodem československých vojsk 4. února 1920. Na Hlučíňany se rovněž vztahovalo opční právo, podle něhož se mohli rozhodnout pro zachování německé státní příslušnosti. Tuto opci využilo během dvou let zhruba 13 % obyvatelstva, ovšem museli se do dvanácti měsíců vystěhovat do Německa.

Území hlučínského regionu bylo taktéž připojeno k Německé říši na základě Mnichovské dohody v roce 1938.⁷⁷ Většina Hlučíňanů však německou státní příslušnost nikdy nepozbyla, jelikož na ně Německá říše i po vzniku Československa pohlížela jako na etnické Němce, kteří o své původní občanství nikdy nepřišli.⁷⁸ Důsledkem nabytí říšského občanství byla pro muže z Hlučínska následně povinnost vojenské služby v řadách Wehrmachtu.⁷⁹

4.2 Němci v protektorátu

Po záboru zbylých částí Česko–Slovenska v březnu 1939, nastala nová situace pro německé obyvatele Moravy a českého vnitrozemí, kteří žili uvnitř republiky v německojazyčných enklávách, městech nebo sem utekli z pohraničí či přímo z říše.⁸⁰

První úpravu státoobčanské otázky nastiňuje již Výnos Vůdce a říšského kancléře o zřízení Protektorátu Čechy a Morava.⁸¹ Ve druhém článku se obyvatelé nově vzniklého

---

⁷⁶ Němečtí obyvatelé jižní části Horního Slezska, kam náleželo i Hlučínsko, se označovali jako Moravci, kteří hovořili místním nářečím, tzv. moravštinou. Ta byla úředně považována za češtinu, jíž se mluvilo na Moravě.

⁷⁷ Jako součást Pruského Slezska, od roku 1941 provincie Horní Slezsko.

⁷⁸ Toto platilo pro všechny, kteří se zde narodili před 1. lednem 1910 a měli zde do 10. října 1938 bydliště či domovské právo.

⁷⁹ Někteří Hlučíňané zběhli a přidali se k československým jednotkám na východní frontě. František EMMERT, *Češi ve Wehrmachtu. Zamlčované osudy*, Praha: Auditorium, 2018, s. 9.

⁸⁰ Jednalo se hlavně o přeživší německé židy, antifašisty nebo jiné politické uprchlíky.

⁸¹ AKPR, fond KPR – protokol T (tajné), 1921–1944 (1953), sign. T 178/39, Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava, 16. 3. 1939.

protektorátu stávají německými státními příslušníky nebo i přímo říšskými občany,⁸² pokud se dříve hlásili k německé národnosti.⁸³ Podle ustanovení ze dne 15. září 1935 pro ně platil i zákon na ochranu německé krve a cti. Zbylí obyvatelé se stali protektorátními občany.⁸⁴

20. dubna 1939 vstoupilo v platnost Nařízení o získání německé státní příslušnosti pro bývalé československé občany německého původu.⁸⁵ Dle jeho znění nabývají bývalí českoslovenští občané německé národnosti s domovským právem na území Čech, Moravy nebo Slezska k 10. říjnu 1939 německé státní občanství, pokud však již dříve neoptovali pro zachování československého občanství.⁸⁶ Německou státní příslušnost také nenabývá osoba, která po ztrátě československého občanství nabyla občanství jiného státu či má k 16. březnu 1939 bydliště na Slovensku či bývalé Podkarpatské Rusi.

Udělení německé státní příslušnosti a případně i přímo říšského občanství vycházelo z přihlášení se k německé národnosti alespoň v jednom ze sčítacích operátů z let 1910 nebo 1930. Všichni tito lidé pak měli povinnost vyplnit oficiální dotazník, z něhož se posléze utvořily registry německých občanů v Protektorátu Čechy a Morava.⁸⁷

4.3 Slovenská republika a německé obyvatelstvo

Oproti Protektorátu Čechy a Morava, který byl integrální nedělitelnou součástí Německé říše a jeho autonomie byla veskrze fiktivní,⁸⁸ měla první Slovenská republika navenek všechny základní znaky samostatného státu, jenž Německá říše respektovala.⁸⁹ Ovšem

---

⁸² *Reichsgesetzblatt. Teil I. Jahrgang 1935. Erstes Halbjahr*, Berlin: Reichsverlagsamt, 1935, s. 1146.

⁸³ V rámci protektorátu podléhali německé soudní pravomoci a říšským úřadům.

⁸⁴ Protektorátní příslušnost obdrželi i osoby v Sudetech, které optovali pro zachování občanství Česko–Slovenska.

⁸⁵ *Reichsgesetzblatt. Teil I. Jahrgang 1939. Erstes Halbjahr*, Berlin: Reichsverlagsamt, 1939, s. 815 (č. 77).

⁸⁶ Smlouva č. 300/1938 Sb., mezi Česko-Slovenskou republikou a Německou říší o otázkách státního občanství a opce.

⁸⁷ V roce 1946 posloužily k utvoření seznamu osob k prověření při žádosti o navrácení československého občanství. AKPR, fond KPR, 1919–1947, inv. č. 1461, sign. D 2981/47, Němci v ČSR, C) Žádosti o československé státní občanství, kart. 255, D 4805/46, Věstník.

⁸⁸ Vůdcem jmenovaný říšský protektor měl absolutní právo veta.

⁸⁹ Č. 226/1940 Sl. z. Zmluva o ochrannom pomere medzi Nemeckou ríšou a Slovenským štátom.

bylo to za cenu plné ekonomické a politické závislosti na Německu.⁹⁰ Tím se i lišil přístup k státoobčanské otázce 128 000 lidí německé národnosti, kteří tvořili 4,7 % obyvatel samostatného Slovenska.⁹¹

Německá menšina se občany Slovenské republiky stala zpětně od 14. března 1939 Ústavním zákonem ze dne 25. září 1939 o státním občanství.⁹² Jejich občanství bylo opět podmíněno domovským právem na území Slovenska k 30. říjnu 1918⁹³ jich samotných, předků nebo bydlištěm k 14. březnu 1939.⁹⁴ Dědičně platilo pro jejich potomky a manželku. Slovenští občané německé národnosti tím pádem podléhali i slovenské jurisdikci a správním úřadům. Zároveň se vládním nařízením ze dne 25. července 1939 zrušilo předchozí nařízení, jež vylučovalo povinnost osob německé národnosti k branné povinnosti.⁹⁵

Velká právní úprava týkající se státního občanství německého obyvatelstva na Slovensku nastala krátce před vypuknutím Slovenského národního povstání.⁹⁶ V Bratislavě se 7. června 1944 sešli zplnomocnění zástupci Slovenské republiky⁹⁷ a Velkoněmecké říše,⁹⁸ kteří vypracovali Dohodu mezi Slovenskou republikou a Velkonemecou říšou o splnění brannej povinnosti slovenských štátných príslušníkov nemeckej národnosti v nemeckej brannej moci – Waffen-SS a o splnění brannej povinnosti nemeckých štátných príslušníkov slovenskej národnosti v slovenskej brannej moci. Tím získala německá branná moc další množství vojáků k potlačení povstání, kteří se nacházeli přímo na území Slovenska, a

---

⁹⁰ Včetně zahraniční a vojenské politiky v souladu se zájmy Německé říše.

⁹¹ Mimořádné sčítání lidu slovenské krajiny ze dne 31. 12. 1938.

⁹² *Slovenský zákonník 1939*, Bratislava: Andreja, 1939, s. 537–530 (částka 57., č. 255/1939 Sl. z.). Uvedený zákon byl namířen především proti Čechům, kteří přišli na Slovensko po roce 1918 a rovněž proti Maďarům, kteří získali československé občanství na základě tzv. Dérerova zákona (č. 152/1926 Sb.).

⁹³ Podepsání Martinské deklarace.

⁹⁴ Č. 71/1940 Sl. z. Zmluva medzi Slovenskou republikou a Nemeckou říšou o úprave státnej príslušnosti národných príslušníkov obidvoch štátov ze dne 27. 12. 1939.

⁹⁵ *Slovenský zákonník 1939*, Bratislava: Andreja, 1939, s. 371 (částka 40., č. 182/1939 Sl. z.).

⁹⁶ 29. 8. – 28. 10. 1944.

⁹⁷ Za slovenskou stranu mimořádný vyslanec a zplnomocněný ministr zahraničí Dr. Štefan Polyák a přednosta doplňovací správy ministerstva národní obrany plk. Július Surový.

⁹⁸ Za německou stranu vyslanec Německé říše na Slovensku Hanns Ludin a atašé německé branné moci plk. Heinrich Becker.

následně k bojům na východní frontě před postupující Rudou armádou, jež se v té době nacházela v podhůří slovenských Karpat. Slovenští státní občané německé národnosti museli plnit svojí brannou povinnost během trvání války u německé branné moci, a to, jak bylo výslovně uvedeno, v jednotkách Waffen-SS.⁹⁹ Cestou služby v této složce německých vojenských sil, které spadaly pod přímé velení říšského vůdce SS Heinricha Himmlera, se slovenský občan německé národnosti¹⁰⁰ nejnáze dostal k udělení německého občanství. Během aktivní vojenské služby se mohl vzdát veškerých nároků vůči Slovenské republice a svojí službou se stal říšským občanem.¹⁰¹ Tento proces vycházel z Výnosu Vůdce a říšského kancléře o získání německé státní příslušnosti prostřednictvím přijetí do Wehrmachtu, Waffen-SS, německé policie nebo do organizace Todt z 19. května 1943.¹⁰² Všichni dosavadní i budoucí cizí státní příslušníci, kteří byli členy těchto německých vojenských složek a bezpečnostních organizací, získali říšskoněmeckou státní příslušnost ke dni jejich přijetí do výše zmíněných útvarů. Slovensko-německá dohoda vešla v platnost výměnou ratifikačních listin 4. října 1944 v Bratislavě,¹⁰³ ve Slovenském zákoníku však byla publikována až 3. listopadu 1944 jako vyhláška ministra zahraničních věcí ze dne 14. října 1944.

Slovenské Němce politicky sdružovala Deutsche Partei,¹⁰⁴ jež měla tři poslance ve slovenském sněmu a jednoho zástupce ve státní radě. V čele této strany s členskou základnou téměř 60 000 členů stál Franz Karmasin, který rovněž působil jako státní tajemník pro záležitosti německé menšiny.¹⁰⁵ Cílem strany bylo plošné získání německé státní příslušnosti pro slovenské Němce a v návaznosti na to, aby tito občané podléhali

---

⁹⁹ *Slovenský zákonník 1944*, Bratislava: Andreja, 1939, s. 450–453 (částka 46., č. 197).

¹⁰⁰ Za takového člověka byl považován ten, kdo byl podle posledního sčítání lidu na Slovensku sčítáný jako Němec (článek 3 dohody).

¹⁰¹ V případě nevzdání se svých práv vůči Slovenské republice měl slovenský stát na starosti vyživovací povinnost takového vojáka a zaopatřovací povinnost vůči pozůstalým v případě padnutí v boji.

¹⁰² *Reichsgesetzblatt. Teil I. Jahrgang 1943. Erstes Halbjahr*, Berlin: Reichsverlagsamt, 1943, s. 315.

¹⁰³ Pod ratifikační listinou je podepsán slovenský prezident Jozef Tiso.

¹⁰⁴ Strana měla po vzoru NSDAP vlastní úderné oddíly Freiwillige Schutzstaffel (FS) a mládežnickou organizaci Deutsche Jugend.

¹⁰⁵ Ivan KAMENEČ, *Slovenský stát*, Praha: Anomal, 1992, s. 33.

jen říšským orgánům.¹⁰⁶ Toto snažení však do konce války nebylo politickými prostředky naplněno. Při svých snahách Karmasin narážel nejen na odpor Bratislavy, ale také Berlína, který si nepřál rozhořet ve svém vazalském státě národnostní třenic. ¹⁰⁷

4.4 Situace na Těšínsku

Po vypuknutí druhé světové války a obsazení Polska nacistickým Německem se část bývalého československého území dostala pod přímou správu říše. Jednalo se o Těšínsko, které bylo po anexi 1938 součástí druhé Polské republiky a po pádu Varšavy se tento region stal součástí Německa. Při policejních registracích v prosinci 1939 se místní obyvatelé mohli přihlásit pouze ke třem vybraným národnostním kategoriím – německé, polské a slezské.¹⁰⁸ Slezané, ke kterým se hlásili i rodilí Češi, byli nacistickým aparátem prohlášeni za součást velkého německého národa. Následně byly na Těšínsku vyhotovovány soupisy obyvatel, tzv. Volksliste,¹⁰⁹ skrze něž nabývaly německou státní příslušnost.

---

¹⁰⁶ Dušan KOVÁČ a kol., Slovenský stát jako Hitlerův satelit, in: Dušan KOVÁČ, *Dějiny Slovenska*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 223–224.

¹⁰⁷ KAMENEC, *Slovenský stát*, s. 34.

¹⁰⁸ EMMERT, *Češi ve Wehrmachtu*, s. 192.

¹⁰⁹ Na Těšínsku existovaly tři kategorie těchto soupisů – Volksliste I pro Němce, Volksliste II pro Slezany a Volksliste III pro Slezany odmítající německé občanství. K volkslistům podrobněji Mečislav BORÁK, Fenomén německé volkslisty, in: Ivo PEJČOCH a kol., *Okupace, kolaborace, retribuice*, Praha: Vojenský historický ústav (ČR), 2010, s. 111–119.

5 DEKRET Č. 33/1945 SB.

Konec druhé světové války, porážka nacistického Německa a obnovení Československé republiky v předmnichovských hranicích¹¹⁰ vyvolalo mezi německým obyvatelstvem značnou vlnu nejistoty. A to jak mezi civilním, jež nemělo s nacismem nic co do činění, tak s Němci, kteří přímo či nepřímo podporovali nacistický režim, prospěchářsky kolaborovali anebo se dokonce dopustili zruďných činů proti lidskosti. Ti, již se podíleli na těchto činech, byli ve značné míře potrestáni národními výbory,¹¹¹ odsouzeny retribučními soudy, mimořádnými lidovými soudy či Národním soudem krátce po skončení války k letům těžkého žaláře nebo trestu smrti.

Část německých obyvatel odešla z Československa již před koncem války. Jednalo se Němce pracující přímo v říši nebo o uprchlíky, kteří své domovy opustily ze strachu před blížící se Rudou armádou a hledali bezpečí uvnitř říše. Nemalá část jednotlivců i rodin byla pak vyhnána během tzv. „divokého odsunu“, jež probíhal na jaře a v létě 1945 nekoordinovaně v různých částech republiky, a to bez jakéhokoliv právního ukotvení. Divoké odsuny byly často provázeny masovými akty bezpráví a násilností vůči civilnímu německému obyvatelstvu. Počet obětí se odhaduje na 19 až 40 tisíc, zatímco německé zdroje uvádějí i desetkrát vyšší čísla.¹¹² Tzv. „divoký odsun“ byl již v letech 1945–1948 ostře kritizován. Veřejná diskuse o tomto tématu, například v časopise *Obzory*,¹¹³ však byla utlumena komunistickou cenzurou, a mnoho násilných činů se s odvoláním na tzv. amnestijní zákon z roku 1946, ani nevyšetřovalo.

---

¹¹⁰ Vyjma území Podkarpatské Rusi, které bylo 29. června 1945 odstoupeno SSSR.

¹¹¹ Národní výbory řešily přestupky podle dekretu č. 138/1945 Sb. o provinění proti národní cti s trestní sazbou vězení do 1 roku či pokutou až do výše 1 milionu Kčs.

¹¹² Zdeněk BENEŠ, *Odsun – Vertreibung (Transfer Němců z Československa 1945–1947)*, Praha: SPL – Práce ve spolupráci s nakl. Albra, 2002, s. 49–50.

¹¹³ VESELÁ, *Reflexe témat souvisejících s česko-německými vztahy a poválečným Německem*, s. 38–43.

5.1 Ústavní dekret

Ústavní dekret ze dne 2. srpna 1945 je klíčovým zákonem, jenž definuje celou problematiku československého státního občanství pro osoby německé národnosti.¹¹⁴ Jedná se o retribuční dekret s retroaktivními prvky, přičemž „proviněním“ zde je národnostní příslušnost, nikoliv pouze jen říšskoněmecké občanství. Hlavním kritériem pro ztrátu československého občanství byla národnost uvedená ve sčítacích operátech z roku 1930.¹¹⁵ Českoslovenští státní občané německé národnosti, kteří podle právních předpisů cizí okupační moci nabyli státní příslušnost Německé říše nebo Maďarského království, pozbyli dnem nabytí takového občanství státní příslušnost Československé republiky.¹¹⁶ Pokud se tak nestalo, přišli o československé občanství dnem nabytí účinnosti tohoto dekretu.¹¹⁷

Bývalí českoslovenští spoluobčané se tímto právním úkonem stali jakýmsi německými bezdomovci bez občanství jakéhokoliv státu, jelikož bývalá Německá říše byla rozdělena do čtyř poválečných okupačních zón, a zároveň dřívější právní normy nedovolovaly dvojí občanství.

5.2 Výjimky z dekretu

Dekret postihoval plošně všechny Čechoslováky německé národnosti, kteří říšskou státní příslušnost získali na vlastní žádost nebo kolektivním udělením. Existovaly však i případy, na něž se dekret nevztahoval. Výjimku z dekretu tvořili Němci, již se v době zvýšeného ohrožení republiky¹¹⁸ přihlásili v úředním hlášení za Čechy nebo Slováky¹¹⁹ anebo optovali pro česko-slovenské nebo protektorátní občanství, což se stávalo pouze v krajních případech, a to u lidí ze smíšených manželství. Stejně tak se nahlíželo na

---

¹¹⁴ Stejně tak upravuje státní občanství osobám národnosti maďarské.

¹¹⁵ Naopak Mnichovská dohoda pracovala s obcovací řečí podle výsledků sčítání lidu z roku 1910.

¹¹⁶ Sudetští Němci zpětně k 10. říjnu 1938 a slezští/těšínské Němci k 26. říjnu 1939.

¹¹⁷ Dekret nabyl účinnosti 10. srpna 1945.

¹¹⁸ Období od 21. května 1938 do 31. prosince 1946.

¹¹⁹ § 18 dekretu prezidenta republiky ze dne 19. června 1945, č. 16 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.

občany, kteří se v této době zvláštními okolnostmi – donucením či pod nátlakem – přihlásili za Němce. Museli si však zažádat u příslušného okresního národního výboru (nebo u okresní správní komise) o vydání osvědčení o národní spolehlivosti,¹²⁰ které poté dodatečně prověřovalo a schvalovalo ministerstvo vnitra.

Stejně tak zůstali v Československu až do legislativních úprav v letech 1948, 1949 a 1953 bez státního občanství ti Němci, jež si československá vláda a ministerstvo hospodářství v republice ponechalo kvůli jejich odborným znalostem a nezastupitelnosti v průmyslu.¹²¹ Rapidní úbytek těchto lidí, kteří by ze dne na den opustili své pracovní místa bez náhrady, mohl znamenat kolaps pro celá odvětví hospodářství, jako byl těžební, textilní, sklářský nebo textilní průmysl.¹²² Jejich důležitost pro nenarušení chodu hospodářství poválečného Československa později řešila jednotlivá ministerstva, jež měla vypočítat, kolik pracovníků německé národnosti je pro dané sektory potřeba. Často se však při svých výpočtech dostávali do sporu mezi odbornou kompetencí německých pracovníků a poválečnou ideologií „vyčistit“ republiku od všech Němců. Nakonec byl vládním usnesením ze dne 14. května 1946 dán souhlas k tomu, aby v zájmu nerušeného chodu důležitých odvětví průmyslové výroby bylo vyloučeno z odsunu nejvýše 60 000 průmyslových zaměstnanců německé národnosti.¹²³ Tito lidé byli chráněni legitimací o vynětí z odsunu,¹²⁴ jejichž počet i s rodinnými příslušníky tvořil dle sdělení ministerstva vnitra asi 53 000. Zároveň byly těmto „státním chráněncům“ poskytovány určité výhody: vynětí z odsunu a z osobních omezení v místě bydliště a pracoviště, vynětí z opatření

---

¹²⁰ Osvědčení o národní spolehlivosti – Vilém Vostárek (Obr. č. 5).

¹²¹ Ještě v létě roku 1945 bylo v průmyslovém odvětví stále zaměstnáno zhruba 200 000 Němců. Emilia HRABOVEC, Politisches Dogma kontra wirtschaftliches Kalkül, in: Peter HEUMOS (Hg.), *Heimat und Exil. Emigration und Rückwanderung, Vertreibung und Integration in der Geschichte der Tschechoslowakei. Vorträge der Tagungen des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 20. bis 22. November 1992 und 19. bis 21. November 1993*, München: Oldenbourg, 2001, s. 165–167.

¹²² Matěj SPURNÝ, *Nejsou jako my. Česká společnost a menšiny v pohraničí (1945–1960)*, Praha: Antikomplex, 2011, s. 169.

¹²³ AKPR, fond KPR – T (tajné), 1945–1963, inv. č. 43, sign. T 129/45, Úprava státního občanství osob německé národnosti, kart. 4, Úprava státního občanství osob německé národnosti, vyhláška podle § 3 ústavního dekretu č. 33/1945 Sb. (opis), 6. května 1949.

¹²⁴ Původně se počítalo s jejich dodatečným odsunem po konsolidaci hospodářství, tedy byli vyňati z odsunu pouze na blíže neurčitou dobu.

prováděných proti Němcům v oboru bytovém, nerušené užívání obytných domků s příslušenstvím, stejné potravinové přiděly jako ostatnímu obyvatelstvu, mzdově byli zrovnoprávněni s českými zaměstnanci.

5.3 Zachování a navrácení československého občanství

Některým Němcům se československé státní občanství i přes dekret č. 33/1945 zachovalo, pokud splnili předepsané podmínky.¹²⁵ Museli si však zažádat o Zjištění o zachování československého státního občanství, jež mohli podat do šesti měsíců od začátku účinnosti dekretu u příslušného ONV či zastupitelského úřadu. Rozhodnutí o zachování občanství vydávalo ministerstvo vnitra po šetření a doporučení zemského národního výboru nebo Slovenské národní rady, přičemž až do vyřízení žádosti byli žadatelé považováni za československé státní občany.¹²⁶ Vydáním osvědčení byla potvrzena nepřetržitá kontinuita československého občanství – přijetím říšské státní příslušnosti o ně nepřišli, nemohli tedy žádat o jeho navrácení. Stejně tak osvědčením rodičů nabývaly československé občanství i jejich potomci, kterým byly po roce 1945 vystaveny nové rodné listy.¹²⁷ Na návrh ministerstva národní obrany obdobně rozhodovalo ministerstvo vnitra o německých příslušnících československých vojenských jednotek.

Němci zbaveni československého občanství mohli taktéž v půlroční lhůtě u místně příslušného ONV, okresní správní komise nebo v zahraničí u zastupitelského úřadu žádat o jeho navrácení. O žádosti opět rozhodovalo ministerstvo vnitra¹²⁸ na návrh ZNV nebo SNR. Žádosti však nebylo možné vyhovět, pokud žadatel porušil povinnosti

---

¹²⁵ § 2 odstavec 1 hovoří o věrnosti Československé republice, neprovinění se proti českému a slovenskému národu, podmíněné činnou účastí na boji za osvobození státu nebo trpěním pod nacistickým nebo fašistickým terorem.

¹²⁶ Do doby rozhodnutí vydávaly žadatelům úřady osvědčení.

¹²⁷ Rodný list Moniky Vostárkové (Obr. č. 6).

¹²⁸ „Dle volné úvahy“.

československého státního občana. Lhůty pro podávání byly nastaveny pro jednotlivé kategorie obyvatel rozdílně, přičemž vyhlášky se vždy odvolávaly na paragraf 3.¹²⁹

5.4 Příběhy jednotlivců

Od 10. srpna 1945 do 10. února 1946 mohly o vrácení československého státního občanství žádat manželky a nezletilé děti československých státních občanů.¹³⁰ Další termín byl stanoven až v prosinci 1946. Od 1. ledna 1947 do 30. června 1947 měli dále možnost zažádat manželé československých státních občanek, ovšem za podmínky, že se s danou osobou nerozvedli a jejich sňatek byl uzavřen před 16. březnem 1939.¹³¹ Na toto ustanovení doplatila například bývala manželka armádního generála Josefa Bílého, velitele odbojové organizace Obrana Národa, jenž byl v roce 1941 za svoji odbojovou činnost popraven. Paní Helena Bílá, národností Němka, přišla tedy dekretem č. 33/1945 Sb. o československé občanství a zažádala o jeho zachování z pozice vdovy.¹³² To ovšem nebylo možné, jelikož se s manželem rozvedla ještě před jeho zatčením a po rozluce pobývala ve Vídni. Ministerstvo vnitra se na situaci pokoušelo pohlížet jako na žádost o vrácení občanství. Protože ale byla podána ještě před vyhlášením oficiální lhůty, byla formálně považována za nepodanou.¹³³

AKPR eviduje v jednom spise tajného protokolu (T 129/45) i přípis ministra zahraničního obchodu dr. Huberta Ripky na ministra vnitra Václava Noska ve věci státního občanství německých demokratů¹³⁴ z 6. března 1946.¹³⁵ Ministr Ripka byl kontaktován redaktorem

---

¹²⁹ VOLF, *Vývoj institutu státního občanství*, s. 52.

¹³⁰ Vyhláška ministra vnitra č. 51/1945 Sb., o lhůtě k podávání žádostí o vrácení československého státního občanství pro manželky a děti československých státních občanů.

¹³¹ Vyhláška ministra vnitra č. 254/1946 Sb. o lhůtě k podávání žádostí o vrácení československého státního občanství manžely československých státních občanek.

¹³² AKPR, fond KPR, 1919–1947, inv. č. 1597, sign. D 14224/45, Československé státní občanství a ověření spolehlivosti, kart. 286, spis Helena Bílá.

¹³³ Vyhláška ministra vnitra č. 51/1945 Sb. o lhůtě k podávání žádostí o vrácení československého státního občanství pro manželky a děti československých státních občanů.

¹³⁴ Němečtí demokraté byli kdysi nejsilnější německou stranou v Praze a za druhé světové války nacistickým režimem perzekuováni a vězněni.

¹³⁵ AKPR, fond KPR – T (tajné), 1945–1963, inv. č. 43, sign. T 129/45, Úprava státního občanství osob německé národnosti, kart. 4, T 601/46 – dopis ministra zahraničního obchodu vyslanci Janu Jínovi, 6. března 1946.

Demlem z řad německých demokratů ohledně vzniku výboru německých antifašistů při Magistrátu hlavního města Prahy, mající za úkol přezkoumat žádosti Němců o zachování nebo znovunabytí československých státních občanství. Ripka se následně v dopise Václavu Noskovi přimlouvá za usnadnění nabytí československé státní příslušnosti těmto osobám v co nejkratším termínu.¹³⁶

Stejně tak je pozoruhodné neudělení osvědčení o zachování československého státního občanství bývalému poslanci Národního shromáždění, spišskému Němci, Andoru Nitschovi.¹³⁷ Během své politické kariéry se profiloval jako výhradní odpůrce slovenského nacistického vůdce Franze Karmasina a zastával demokratické postoje první republiky.¹³⁸ Za období Slovenské republiky byl on i jeho rodina režimem opakovaně perzekvováni a se synem Tiborem skončil v koncentračním táboře v Ilavě. Po návratu domů odmítl při německé nucené evakuaci Spiše opustit svůj region, a naopak pomáhal odbojovému hnutí. 21. května 1945 však ministerstvo vnitra definitivně odmítlo jeho žádost o zachování státního občanství.¹³⁹

Dekret 33/1945 Sb. se vztahoval i na mé rodinné příslušníky německé národnosti. Část z nich byla internovaná ve sběrném středisku v Mohelnici a v srpnu a září 1946 byli transportem odsunuti do spojeneckých okupačních zón. Mezi nimi byla i Češka¹⁴⁰ Marie Vostárková (sestra Viléma Vostárka), která si v roce 1929 vzala Franze Tannerta, jenž padl v prosinci 1944 na západní frontě.¹⁴¹ Jako manželka Němce byla se svými dvěma dětmi rovněž zařazena do transportu (Obr. č. 7). Naopak moji prababičku Annu Krübelovou zachránilo před odsunem manželství s Čechem Vilémem Vostárkem. Spolu

---

¹³⁶ Součástí dopisu je seznam dotčených osob s vysvětlivkami.

¹³⁷ V Národním shromáždění byl zvolen za stranu Zipser deutsche Partei za spišský volební okres. Úřad poslance vykonával mezi lety 1926 až 1939.

¹³⁸ Důkazem může být i opětovné složení poslaneckého slibu 3. listopadu 1938 po mnichovských událostech.

¹³⁹ AKPR, fond KPR, 1919–1947, inv. č. 1597, sign. D 14224/45, Československé státní občanství a ověření spolehlivosti, kart. 286, spis Andor Nitsch.

¹⁴⁰ Ve sčítacím operátu z roku 1921 má uvedenou českou národnost.

¹⁴¹ V té době byl již považován za nezvěstného. Při odsunu mu bylo na jeho rodný list (všechny rodinné doklady vzala Marie s sebou) přitisknuto razítko „Trvale evakuován z republiky Československé,“ přestože v transportu zapsán nebyl.

s ní mohli v republice zůstat její rodiče, avšak sestra Paula byla odsunuta.¹⁴² Rodina Krübelova získala československé státní občanství zpět až v roce 1950.

---

¹⁴² Po několika letech se za dosud nezjištěných okolností mohla vrátit do Československa. Zemřela v Červené Vodě roku 1995 v místním domově důchodců jako státní občanka České republiky. Za svůj celý život se nikdy neprovdala.

6 POVÁLEČNÝ VÝVOJ V LETECH 1945–1953

Doba těsně po válce se nesla v duchu retribuice a „odstranění“ německého obyvatelstva z Československé republiky, zatímco na konci čtyřicátých a začátku padesátých let byla tématem asimilace zbylé části této nejpočetnější menšiny u nás. Nastala otázka, jakým způsobem se se zbylými Němci v Československu vypořádat.

6.1 Pouňorové vyhlášky a zákony

První možnosti, jak si zachovat československou státní příslušnost, se objevily již v samotném dekretu č. 33/1945 Sb., který Němce státního občanství paradoxně hned v první větě paragrafu jedna zbavoval – konkrétně jde o § 1 odstavec 2 až 4 a poté § 2 až 3. Tyto možnosti, pro které je hodně důležité názvosloví (zachování, navrácení, zjištění aj.), se staly výchozí bodem pro další postup.

Prvním vládním úkonem, vracejícím se k otázce státního občanství obyvatelům německé národnosti, bylo vydání Vládního nařízení č. 76/1948 Sb. o vrácení československého státního občanství osobám národnosti německé a maďarské, „*keré bylo bráno jako základ pro stanovení dalších skupin osob, jimž může být čs. státní občanství podle § 3 dekretu č. 33/1945 Sb.*“¹⁴³ Nařízení blíže definovalo, za jakých podmínek se může osoba německé (a maďarské) národnosti ucházet o československé státní občanství.¹⁴⁴ Státní občanství Československé republiky šlo navrátit jen žadateli, jenž neporušil povinnosti československého státního občana, nenabyl doposud jiné státní příslušnosti a měl trvalé bydliště republiky Československé.¹⁴⁵ Žadatel starší čtrnácti let musel úřadům prokázat znalost češtiny nebo slovenštiny přiměřeně svým poměrům.¹⁴⁶ Mimořádný zájem touto cestou získat zpět občanství dle ministerstva vnitra projevíli němečtí specialisté

---

¹⁴³ AKPR, fond KPR – T (tajné), 1945–1963, inv. č. 43, sign. T 129/45, Úprava státního občanství osob německé národnosti, kart. 4, Specialisté německé národnosti – vrácení čs. státního občanství podle § 3 a vl. nař. č. 76/48 Sb., 13. srpna 1948.

¹⁴⁴ Veskrze pro tyto obyvatele platily všeobecné předpisy o nabývání československého státního občanství jako pro cizince.

¹⁴⁵ § 4 umožňuje vrátit československé občanství i žadateli bez zjištěného domovského práva nebo žadateli, který nemá potřebný výdělek k výživě sebe a své rodiny nebo je nemajetný.

¹⁴⁶ Ministerstvo vnitra mohlo zcela nebo z části prominout tuto podmínku.

v exportním průmyslu, oproti tomu byl evidován nepatrný počet žádostí ze strany Maďarů, přiděleným k zemědělským pracím v českých zemích.¹⁴⁷

Ministerstvo průmyslu v dopise z 6. května 1949¹⁴⁸ kladlo důraz na to, aby německým zaměstnancům podílejícím se svou prací na výstavbě republiky byla poskytnuta pevnější opora než pouze dle směrnic ministerstva vnitra. Důležitým krokem bylo ukončení organizovaného odsunu Němců z ČSR a skutečnost, že počet zbylých na území republiky byl menší, než se původně předpokládalo. Ministerstvo průmyslu se stavělo za to, aby Němcům s kladným postojem k Československé republice bylo umožněno ucházet se o československé státní občanství, vycházející z § 3 dekretu č. 33/1945 Sb., jelikož by tato skutečnost již nebyla spojena s nepříznivými politickými důsledky tohoto kroku. Argumentem bylo také to, že by tito Němci postupem času bez větších obtíží splynuli s domácím prostředím a do budoucna by jim byla poskytnuta záruka rovnoprávného zacházení.

Velké zjednodušení navrácení československého občanství zůstavším osobám německé národnosti přinesla Vyhláška ministra vnitra č. 119/1949 Sb. o lhůtě k podávání žádostí o vrácení státního občanství osobám německé národnosti z 18. května 1949. Osoby německé národnosti, které pozbyly podle § 1 dekretu č. 33/1945 Sb. československého státního občanství, mohly nyní bez zásadnějších podmínek žádat o jeho vrácení u okresního národního výboru svého bydliště, pokud trvale bydlely na území Československé republiky. Lhůta byla stanovena od 1. června 1949 do 30. listopadu 1949.

Následující vládní nařízení č. 252/1949 Sb. o vrácení československého státního občanství osobám německé národnosti určovalo, že státní občanství navracel krajský národní výbor na návrh okresního národního výboru, zejména pokud se dotýčný nechoval nepřátelsky vůči lidově demokratickému zřízení. ONV vydal žadateli, podobně

---

¹⁴⁷ AKPR, fond KPR – T (tajné), 1945–1963, inv. č. 43, sign. T 129/45, Úprava státního občanství osob německé národnosti, kart. 4, Specialisté německé národnosti – vrácení čs. státního občanství podle § 3 a vl. nař. č. 76/48 Sb., 13. srpna 1948.

¹⁴⁸ Tamtéž, Vyhláška podle § 3 ústavního dekretu č. 33/1945 Sb. (opis), 6. května 1949.

jako při ostatních šetřeních, osvědčení, podle něhož se až do vyřízení záležitosti žadatel považoval za československého občana, pokud se na základě jeho chování dalo předpokládat, že se stane řádným občanem, který se bude podílet na budovatelském úsilí československého pracujícího lidu.¹⁴⁹ Manželé mohli podat žádost o navrácení občanství společně, ovšem každá osoba se posuzovala zvlášť. Jejich děti mladší patnácti let získaly v případě kladného vyřízení státní občanství společně s žadatelem. Důležitou podmínkou pro navrácení československého státního občanství lidem starším patnácti let se stalo složení státoobčanského slibu v následujícím znění: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že budu vždy věren a oddán republice Československé a jejímu lidově demokratickému zřízení a že budu řádně plnit všechny povinnosti jejího občana.*“¹⁵⁰

6.2 Žádost Alberta Krübela

Společně s těmito skutečnostmi se rušilo vládní nařízení č. 76/1948 Sb., které obsahovalo například povinnost prokázat se znalostí českého nebo slovenského jazyka, což byla pro mnohé Němce stále velkou překážkou. Zajímavým pramenem je žádost mého předka Alberta Krübela, jenž svoje rozhodnutí dlouho rozmýšlel, a podal ji nakonec spolu se svou manželkou Berthou Krübelovou, roz. Beschornerovou až v pátek 25. listopadu 1949, tedy pět dní před vypršením lhůty.¹⁵¹ Ve vyšetřovacím archu se zkoumalo kromě základních osobních údajů (včetně například náboženství) chování žadatele a členů jeho rodiny v mravním a politickém ohledu, zda neporušil nějakým způsobem povinnosti československého státního občana či nebyl vedený v ústřední evidenci v kartotéce členů NSDAP. Albert Krübel zároveň spolu se svou manželkou prokázal, že český jazyk neovládá, ale i přesto předseda ONV Holouš v Zábřehu na Moravě usoudil, že oba jmenovaní mají kladný postoj k lidově demokratickému zřízení a socialistické výstavbě státu. Československé státní občanství bylo oběma navraceno

---

¹⁴⁹ Osvědčení platilo i pro rodinné příslušníky uvedené v žádosti a KNV či ONV měl právo toto osvědčení během řízení kdykoliv odejmout.

¹⁵⁰ § 3 odstavec 2 vládního nařízení č. 252/1949 Sb. o vrácení československého státního občanství osobám německé národnosti.

¹⁵¹ Žádost Alberta a Berthy Krübelové o navrácení československého státního občanství (Obr. č. 8).

23. října 1950. Zajímavostí je i to, že za tento úřední úkon byl Albertu Krübelovi stanoven poplatek 300 Kčs, kdežto jeho ženě pouze 250 Kčs.¹⁵²

Lhůta byla posléze prodloužena Vyhláškou ministra vnitra č. 40/1950 Sb. o konečné lhůtě k podání žádostí o vrácení československého státního občanství, jež byla definitivně stanovena od 1. května 1950 do 31. října 1950, přičemž žádosti zaevidované v mezidobí od 1. prosince 1949 do 30. dubna 1950 se pokládaly za platně podané.¹⁵³ Opětovnou žádost v tomto termínu mohly podat i osoby, jejichž dřívější podání byla zamítnuta, odmítnuta nebo nebyla z jakéhokoliv jiného důvodu vyřízena.

---

¹⁵² Podle opisu Osvědčení o vrácení československého státního občanství se ale měl za úřední úkony vybírat poplatek ve výši 200 Kč (Obr. č. 9).

¹⁵³ § 2 Vyhlášky ministra vnitra č. 40/1950 Sb. o konečné lhůtě k podání žádostí o vrácení československého státního občanství.

7 DŮSLEDKY ZÁKONA Č. 34/1953 SB. A NÁSLEDNÝ VÝVOJ V SOCIALISTICKÉM ČESKOSLOVENSKU A NĚMECKÉ SPOLKOVÉ REPUBLICI DO ROKU 1992

Socialistický stát a vláda postupem let polevovaly ze svého tvrdého poválečného postoje proti německému obyvatelstvu a konec čtyřicátých let se, jak bylo popsáno v předchozí kapitole, nesl v duchu co nejlepšího a nejefektivnějšího začlenění Němců, kteří z jakýchkoliv příčin zůstali v Československé republice. Debaty se vedly mezi představiteli vlády, jednotlivými ministry, prezidentskou kanceláří a dalšími vládními a stranickými subjekty. Konečně rok 1949 přinesl de facto pro každého neodsunutého příslušníka německé národnosti jednoduchý způsob znovunabytí československého státního občanství na vlastní žádost.

Stále zde však existovala nemalá skupina obyvatelstva, která cítila hořkost z odebrání československého občanství a nechtěla si o něj sama zažádat nebo jej nikdy nevlastnila. Byla tak uvězněna proti své vůli uvnitř hranic republiky bez platných osobních cestovních dokladů, a tím nemohla opustit území Československa. Národní shromáždění Republiky Československé se nakonec rozhodlo tuto situaci jednou provždy vyřešit kolektivním udělením československého státního občanství všem Němcům, kteří měli bydliště na území republiky, ale doposud jej nenabyli jiným způsobem nebo si o něj nezažádali. Tento precedens znamenal pro československé Němce úlevu, zadostiučinění ale pro některé i naprostou katastrofu.

7.1 Vnucené občanství

Samotný zákon č. 34/1953 Sb. je velice strohý,¹⁵⁴ ovšem velkého významu. I přes veškeré snahy republiky konsolidovat a sjednotit zbylé obyvatelstvo pod jedním občanstvím, zbývalo vedle Maďarů, žijících na jižním Slovensku, zhruba 40 000 osob německé

---

¹⁵⁴ Obsahuje pouze dva paragrafy o 93 slovech.

národnosti,¹⁵⁵ kteří neobdrželi osvědčení o národní spolehlivosti a nevyužili ani jednu ze zbývajících možností, jak československé státní občanství získat, jelikož pro ně bylo do té doby výhodnější žít v ČSR jako osoby bez občanství pouze s trvalým pobytem. Československými státními občany se stali k 7. květnu 1953, a to se všemi právy ale i povinnostmi socialistického občana. Zákon s sebou ale přinesl i odmítavý postoj; například noví občané si odmítali vyzvednout své občanské průkazy na MNV, jelikož stále cítili hořkost z poválečného odebrání občanství. Zároveň již tyto občany mohla Československá lidová armáda povolávat k povinné základní vojenské službě (zvláště k pracovním jednotkám PTP) nebo se museli povinně účastnit voleb. Stát si tímto zákonem u svých zbylých obyvatel vynutil spíše povinnosti, než aby jim věnoval odepřená práva.

7.1.1 Příběh Gerharda Mosebacha

Smutným příkladem, kdy bylo československé státní občanství navráćeno, respektive uděleno proti vůli jedince, je příběh Němce Gerharda Mosebacha z Lovosic, jenž žádal o repatriaci k dceři do NSR v září 1952.¹⁵⁶ V dopise adresovaném přímo prezidentovi republiky Klementu Gottwaldovi opakovaně žádá o návrat do vlasti, přičemž jeho záležitost státní orgány v čele s pasovým úřadem ministerstva zahraničních věcí vědomě zdržují.

Dr. Mosebach se narodil v roce 1885 v saském Zwickau a nikdy neměl status československého státního občana, naopak dokládá, že byl vždy říšským Němcem. Po roce 1945 v ČSR se svým souhlasem zůstal jako nepostradatelný odborník – vědecký pracovník výzkumu na tuky, schnoucí oleje a nátěrové techniky Pražských tukových závodů n. p. – závod Lovosice. Po skončení pracovní smlouvy v roce 1950 se chtěl vrátit do Německa, ovšem krátkodobě smlouvu prodloužil s příslibem ministerstva financí odvézt si s sebou při definitivním opuštění republiky svůj movitý majetek. Od června

---

¹⁵⁵ SPURNÝ, *Nejsou jako my*, s. 197.

¹⁵⁶ AKPR, fond KPR – T (tajné), 1945–1963, inv. č. 1870, sign. T 5387/52, Gerhard Mosebach, Lovosice – k záležitosti vystěhování do Německa – nepovoleno, kart. 88.

1951 se však jeho zdravotní stav zhoršoval, během října 1951 nemoc pokročila a nedovolovala mu již pracovat. Ministerstvo potravinářského průmyslu ocenilo jeho práci pro poválečný průmysl a vzhledem k nemoci a pokročilému věku nemělo námitek proti repatriaci do západního Německa. Podobné stanovisko vyjádřily i Československé závody mlékárenské a tukové, ROH a MNV v Lovosicích. Definitivní slovo však mělo ministerstvo zahraničních věcí. To v dopise ze dne 13. března 1953 sdělilo konečné nesouhlasné stanovisko na základě zprávy ministerstva národní bezpečnosti, jež projevilo zájem si jej jako odborníka-specialistu na vysychavé oleje nadále ponechat v Československu.

Až uvolněné poměry šedesátých let přinesly možnost snáze vycestovat za hranice, a to i mimo země socialistického bloku. Stalo se tak hlavně díky novému Zákonu č. 63/1965 Sb. o cestovních dokladech, který opětovně umožnil vydávání cestovních dokladů všem občanům ČSSR.¹⁵⁷ Vše vyvrcholilo reformním rokem 1968, během něhož řada Čechoslováků využila jednoduššího způsobu vycestovat z republiky. Umocnění spolu s velkou emigrační vlnou přišlo po invazi vojsk Varšavské smlouvy po 21. srpnu 1968. V mezidobí od roku 1968 až do podzimu 1969 opustilo území Československé socialistické republiky s úmyslem se již nevrátit na více než 80 000 lidí.¹⁵⁸ Tohoto okamžiku se ale doktor Mosebach bohužel nedožil.

7.2 Federalizace a zánik Československa

Posledním aktem, jenž ovlivnil státní občanství osob německé národnosti v Československu, byla federalizace státu. Stalo se tak 1. ledna 1969, kdy se unitární Československá socialistická republika proměnila ve federaci dvou zemí – České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky.¹⁵⁹ Vedle federálního občanství získali českoslovenští občané k 1. 1. 1969 státní příslušnost jedné z republik, na jejímž

---

¹⁵⁷ Tuto skutečnost předtím výrazně omezoval Zákon č. 53/1949 Sb. o cestovních pasech.

¹⁵⁸ Luděk NAVARA – Josef ALBRECHT, *Abeceda komunismu*, Brno: Host, 2010, s. 51–55.

¹⁵⁹ Ústavní zákon č. 143/1968 Sb. o československé federaci.

území se narodili,¹⁶⁰ při narození v cizině podle místa svého trvalého bydliště či posledního místa pobytu. Pokud měli rodiče rozdílné republikové občanství, měli jejich děti občanství té republiky, na jejímž území se narodily (takže se stávalo, že sourozenci měli různá republiková občanství), avšak pokud oba rodiče měli občanství téže republiky, měly děti vždy jejich republikové občanství, i když se narodily na území druhé republiky. Ve stanovených případech si mohli zvolit občanství jedné z republik prohlášením o volbě,¹⁶¹ které blíže definoval zákon ČNR č. 39/1969 Sb. a zákon SNR č. 206/1968 Sb. Možnost změny občanství republiky pomocí volby nebyla často využívána, jelikož republiková příslušnost neměla v každodenním životě prakticky žádný význam. Všechny náležitosti zastřešoval federální zákon č. 165/1968 Sb. o zásadách nabývání a pozbývání státního občanství.¹⁶² Jednalo se tedy spíše o administrativní krok, jenž nabyl významu až při dělení federace v roce 1992. Státní občanství dvou nově vzniklých samostatných republik se v první řadě určilo podle evidované příslušnosti k jedné z federálních republik. Státní občané České a Slovenské Federativní Republiky, kteří byli ke dni 31. prosince 1992 státními občany České republiky, se stali od 1. ledna 1993 státními občany České republiky,¹⁶³ analogicky to platilo pro státními občany Slovenské republiky.¹⁶⁴ Občan České republiky, který se neztotožnil s tímto ustanovením, mohl získat slovenské občanství prohlášením do 31. prosince 1993, přičemž tímto krokem své dosavadní české občanství ztrácel. Oproti tomu občan Slovenské republiky, který chtěl získat české občanství musel splňovat určité podmínky; žadatel musel prokázat trvalý pobyt na území ČR minimálně po dobu dvou let, mít čistý trestní rejstřík a vyvázat se ze slovenského občanství.¹⁶⁵ Původní lhůty byly stanoveny do 31. prosince 1993 a posléze prodlouženy až do 30. června 1994.¹⁶⁶ Zákon č. 194/1999

---

¹⁶⁰ § 3 odstavec 1 zákona č. 165/1968 Sb. o zásadách nabývání a pozbývání státního občanství.

¹⁶¹ § 4 zákona č. 165/1968 Sb. o zásadách nabývání a pozbývání státního občanství.

¹⁶² V té době byli již všichni „zbylí“ Němci dle zákona § 34/1953 Sb. občané Československé socialistické republiky.

¹⁶³ Zákon České národní rady č. 40/1993 Sb. o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky.

¹⁶⁴ Zákon Národnej rady Slovenskej republiky 40/1993 Z. z. o štátnom občianstve Slovenskej republiky.

¹⁶⁵ § 18 až 19 zákona České národní rady č. 40/1993 o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky.

¹⁶⁶ Nařízení vlády č. 337/1993 Sb., kterým se prodlužují lhůty stanovené pro volbu a udělení státního občanství České republiky státním občanům Slovenské republiky. K opčnímu právu podrobněji Jiří

Sb. z 29. července 1999 umožnil získat prohlášením státní občanství České republiky všem osobám, které byly k 31. 12. 1992 československými občany a měly nepřetržitě od tohoto dne na území ČR trvalý pobyt, tj. jinak řečeno: všem někdejšími československým občanům – občanům Slovenské republiky trvale žijícím od rozdělení ČSFR na území České republiky. Zároveň bylo stanoveno (§ 18), že osoba, která byla k 31. 12. 1992 československým občanem a získala občanství Slovenské republiky občanství České republiky neztrácí.

7.3 Vývoj v Německé spolkové republice

První právní úprava týkající se státního občanství československých Němců se v německém právním řádu objevila v roce 1955. Tehdy vstoupil v platnost Zákon o úpravě státoobčanských otázek.¹⁶⁷ Nástupnický stát Velkoněmecké říše tím řešil otázku přiznání státního občanství pro obyvatele německého původu na přičleněných či dobytých území Evropy. První zákon z 22. února 1955 potvrdil německé občanství všem osobám, které jej získali před rokem 1937,¹⁶⁸ což bylo důležité pro Němce z východního Pruska a částí, jež nově připadly Polsku. Dále uznával občanství osobám, které jej získali tzv. kolektivním udělením mezi lety 1938 až 1945, ale pouze ve východních oblastech, jejichž výčet nalezneme v samotném zákoně. Jednalo se o území Sudet a protektorátu, dále pak Memelgebiet,¹⁶⁹ Západní Prusko a Gdaňsk, Dolní Štýrsko, Korutany a Kraňsko (severní Slovinsko) a v neposlední řadě bylo německé občanství přiznáno i Němcům zapsaným do tzv. Volksliste.¹⁷⁰ Zákon potvrzoval platnost občanství lidem, kteří jej nabyli podle Česko-Slovensko–Německé optovací smlouvy, a obyvatelům protektorátu, již říšské občanství získali dle nařízení z roku 1939 a 1941. Spolkovým správním úřadem byla

---

HŘEBEJK, Opční právo státního občanství České republiky při zániku České a Slovenské Federativní Republiky, in: Karel KLÍMA – Jiří JIRÁSEK (edd.): *Poceta Jánu Gronskému*, Plzeň: Aleš Čeněk s. r. o., 2008, s. 145–151.

¹⁶⁷ *Bundesgesetzblatt. Teil I*, Bonn: Bundesanzeiger-Verlags-GmbH., 1956, s. 431 (č. 23).

¹⁶⁸ Před začátkem expanzivní politiky nacistického Německa.

¹⁶⁹ Oblast dnešní litevské Klajpedy, která byla 22. března 1939 připojena k Německé říši.

¹⁷⁰ Zde byli zapsáni Němci např. z Ukrajiny nebo Těšínska.

stanovena i lhůta, v níž se dotyčné osoby mohli tohoto dodatečného přiznání občanství vzdát.

Kolektivní udělení občanství bylo potvrzeno i všem osobám (některým i bez vlastního vědomí), které nebyly vysídleny ze svých domovských států¹⁷¹ a ani nevyužily lhůty se tohoto práva vzdát.¹⁷² Tím se v roce 1955 stala většina těchto lidí občany Německé spolkové republiky. Za občany NSR nebyli dle spolkové ústavy považováni pouze lidé s říšským občanstvím, kteří se i po jeho obdržení hlásili k české nebo jiné národnosti než německé.¹⁷³ Ústavou se nepokládali za Němce a zákonem z roku 1955 jim tedy nemohlo být občanství spolkové republiky potvrzeno. Zároveň podle § 25 německého zákona o státním občanství ztrácí Němec své státní občanství, pokud nabyde jiného na svou vlastní žádost či na žádost zákonného zástupce.¹⁷⁴ Českoslovenští Němci, kteří si tedy zažádali o navrácení československého státního občanství dle vládního nařízení č. 76/1948 Sb. nebo vyhláškou ministerstva vnitra č. 119/1949 Sb., a bylo jim přiznáno, ztratili nevědomky to německé. Naopak nárok na německé občanství neztratili ti Němci, kteří získali československé státní občanství kolektivním udělením skrze zákon č. 34/1953 Sb., jelikož jej nezískali projevem vlastní vůle.

---

¹⁷¹ Z Československa, Polska, Maďarka, Sovětského svazu či Jugoslávie.

¹⁷² EMMERT, *Státní občanství na území České republiky*, s. 194.

¹⁷³ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, XI. Übergangs- und Schlußbestimmungen, Artikel 116. Publikováno v *Bundesgesetzblatt. Teil I*, Bonn: Bundesanzeiger-Verlags-GmbH., 1949.

¹⁷⁴ § 25 Staatsangehörigkeitsgesetz (StAG).

8 NÁROK NA NĚMECKÉ OBČANSTVÍ PO PŘEDCÍCH

Po vzniku samostatné České republiky, respektive vstupu do Evropské unie a začlenění našeho státu do integrované Evropy, se potomkům bývalých československých občanů německé národnosti naskytla možnost požádat o udělení německého občanství po svých předcích. Dříve byla tato možnost ztížena zákony o možnosti mít pouze jedno státní občanství a nemalou roli hrála i existence dvou německých států, se kterými mělo socialistické Československo různé dohody a úmluvy, jež se přímo i nepřímo týkaly této otázky.

8.1 Zjištění německého občanství v současnosti

Občané současné České republiky hlásící se k německé národnosti mohou být zároveň i německými státními občany. Tato skutečnost se zjišťuje skrze řízení ke zjištění státního občanství,¹⁷⁵ které provádí Spolkový správní úřad v Kolíně nad Rýnem. Nejčastějším impulsem k zahájení šetření jsou němečtí předkové žadatele. Ti ovšem během svého života procházeli různými událostmi, jež ovlivnily průběh jejich německého státního občanství. K řízení je nutné prokázat svůj původ až k předkům narozeným v roce 1914 či dříve skrze matriční doklady a Osvědčení o státním občanství České republiky¹⁷⁶ ke každé osobě v linii dosahující k dotyčnému předkovi, od něhož se německé občanství odvozuje, přičemž se nesmí přeskočit žádná generace. K žádosti se připojují i dostupné dokumenty a doklady prokazující, že osoby, od nichž žadatel odvozuje svůj nárok, byly osobami německé národnosti.¹⁷⁷ Veškeré tyto dokumenty se předkládají úřadu v originále anebo ověřené kopii s překladem do německého jazyka soudním tlumočnickem. V případě kladného vyřízení žádosti je vystaven doklad o státním občanství za zúčtován poplatek

---

¹⁷⁵ Německy Staatsangehörigkeitsfeststellungsverfahren.

¹⁷⁶ Osvědčení vydává městský či krajský úřad podle příslušnosti trvalého bydliště, u nežijící osoby dle místa úmrtí. Platnost osvědčení je zpravidla jeden rok.

¹⁷⁷ Takovými doklady se rozumí například seznamy osob německé národnosti, doklady o státním občanství, občanské průkazy, cestovní pasy, vojenské knížky, dokumenty o sčítání lidu z let 1930 a 1939, potvrzení z archivů o národním občanství, potvrzení o ohlášení pobytu, školní vysvědčení, učňovské smlouvy, výuční listy, mistrovské listy, průkazy totožnosti, průkazy vojáka, pracovní knížky či dotazníky sčítání lidu.

51 euro,¹⁷⁸ v případě negativního rozhodnutí je za administrativní proces vyměřena částka 25 euro. Z pohledu spolkového práva se jedná o obnovení občanství, tedy že kontinuita práva na německé státní občanství nebyla přerušena.

Podle čtvrté novelizaci zákona o státním občanství ze dne 20. srpna 2021¹⁷⁹ si mohou i potomci osob, jež za nacistické okupace nedostaly německé občanství kvůli tehdejšími rasovým zákonům, nárokovat německé občanství. Nově mají nárok na německé občanství po předcích potomci židů a osob židovského původu, kteří žili v českých zemích před druhou světovou válkou nebo během ní a mluvili německy, avšak neobdrželi německé občanství během nacistické okupace kvůli rasovým zákonům. V desetileté lhůtě do roku 2031 mohou žadatelé také odvozovat právo na německé občanství i v ženské linii. Opětovně mohou žádat i ti, kterým bylo toto právo kvůli dřívější diskriminaci zamítnuto.

---

¹⁷⁸ Vyrozumění zasílá Spolkový správní úřad v Kolíně nad Rýnem prostřednictvím velvyslanectví.

¹⁷⁹ Zákon ze dne 12. 8. 2021. *Bundesgesetzblatt. Jahrgang 2021. Teil I*, Bonn: Bundesanzeiger-Verlag, 2021, č. 54 z 19. 8. 2021, s. 3538.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo poskytnout zevrubný ucelený pohled na vývoj státního občanství německého obyvatelstva legislativní optikou, jak dané zákony a právní normy fungovaly v praxi v kontextu konkrétních případů.

Obecně můžeme říci, že až do roku 1939 požívalo německé obyvatelstvo stejných občanských a lidských práv jako každý jiný československý státní občan bez ohledu na jeho rasu, vyznání, náboženství nebo národnost. Roztříštění této křehké ale ústavou zakotvené skutečnosti přišlo až s prvním rozpadem Československa, kdy se nejprve roku 1938 stali obyvatelé Sudet poprvé v historii německými říšskými občany, slovenští Němci získali státní příslušnost Slovenské republiky a po vzniku protektorátu se zbylí Němci v Čechách a na Moravě dostali pod přímou kontrolu Německé říše stejně jako starousedlíci v pohraničí.

Po skončení druhé světové války se civilní německé obyvatelstvo stalo retribučním terčem hněvu a strachu vyvolaným nacistickou okupací a válečnými útrapami. Naprostá většina lidí německé národnosti byla mezi lety 1945–1946 odsunuta do okupačních zón v Německu.¹⁸⁰ I přes masové deportace zůstala část původního obyvatelstva v Československu, ovšem dekretem č. 33/1945 Sb. pozbyli statusu státního občana.

Cesty k ponechání či navrácení československého státního občanství Němcům byly různé: některým bylo zachováno, část si o něj na vlastní žádost úředně zažádala a ostatním bylo v roce 1953 navráceno plošně. Některým československým Němcům se nadále přiznávalo i německé občanství nově vzniklé Spolkové republiky Německo, ovšem informačním embargem zemí východního bloku se tuto skutečnost dozvěděli až po pádu totalitního komunistického režimu. Řada českých a slovenských Němců se navzdory asimilačním snahám bývalého režimu ke svojí národní identitě nadále hrdě hlásí.¹⁸¹

---

¹⁸⁰ Třetí říše byla po bezpodmínečné kapitulaci rozdělena do čtyř zón – americké, britské, francouzské a sovětské.

¹⁸¹ Při sčítání lidu v roce 2021 se v České republice hlásilo k německé národnosti 24 632 lidí, na Slovensku uvedlo německou jako jednu ze dvou národností celkem 8 573 obyvatel.

Rodinný příběh

Na závěr bych rád vzpomenu zajímavý příběh své prababičky Anny Vostárkové. Ta byla vývojem dějinných událostí během svého života občankou pěti různých států, i když žila po celý život na jednom místě.¹⁸² Narodila se 21. srpna 1914 za Rakousko-Uherské monarchie, v roce 1920 se stala občankou Československé republiky, roku 1939 získala říšskoněmecké občanství, v roce 1945 jí bylo československé státní občanství odebráno a v roce 1950 jej získala zpátky. V roce 1969 zažila federalizaci ČSSR a nakonec se 1. ledna 1993 stala občankou samostatné České republiky.¹⁸³ Její příklad lze zároveň vyprávět i jinak: Narodila se do německé rodiny Krübelů, která sice neuměla česky, ale ve škole se česky později naučila. Až do konce života se však německého přízvuku nezbavila. V mládí se seznámila s Čechem Vilémem Vostárkem z vedlejší obce Bílá Voda. V roce 1941 proběhla svatba, tedy v době už byly Sudety součástí Třetí říše. Ačkoli sňatek proběhl z lásky, lze na v něm i najít prvky jistého pragmatismu – během války bylo na Viléma díky sňatku a řeči pohlíženo jako na Němce. V případě, že by válka dopadla v neprospěch nacistického Německa, byla by Anna naopak ochráněna sňatkem s Čechem, který se dle osvědčení o národní spolehlivosti *„neprovinil proti české národní pospolitosti, byl národnostně spolehlivý a choval se po celou dobu okupace tak, jak se na řádného čl. občana slušelo“*. Což se také nakonec stalo.

Při psaní práce jsem se dále dozvěděl, že jiní mí němečtí předci dlouho váhali, zda si o československé občanství zažádat. Nakonec jej podali pár dní před skončením lhůty pro podání. Je otázkou, zda to bylo ze strachu o vlastní osud, pokud tak neučiní, nebo si pouze dávali načas. Osobně si myslím, že převažovala spíše první možnost. Zároveň je zajímavé, že dokázali celých pět let po skončení války běžně fungovat a pracovat i bez státního občanství dané země. I přes opětovné získání československého státního občanství se nepoddali snahám o kulturní a jazykovou asimilaci a nadále se hrdě hlásili k německé národnosti až do konce života.¹⁸⁴ Během generační obměny na konci 70. a

---

¹⁸² S výjimkou krátkého bydliště v Přerově a dožití v Praze.

¹⁸³ Dle vyprávění mého otce často nejraději vzpomínala na období první republiky.

¹⁸⁴ Například v domovních listech, přihláškách k trvalému pobytu apod.

během 80. let hrozil zánik rodinné německé identity, avšak část se státnímu tlaku a rodinnému zamlčování skutečností nepodvolila a přenesla svůj rodinný odkaz do demokratické svobodné doby, na který mohu s hrdostí navazovat i já. Dodnes odsunutá rodina a jejich potomci žijící v Německu vzpomínají na své rodiště jako na „Mein Heimat“ – svoji vlast a domovinu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

PRAMENY

Archiv Kanceláře prezidenta republiky

Fond Kancelář prezidenta republiky, 1919–1947

- Inv. č. 1461, sign. D 2981/47, Němci v ČSR, C) Žádosti o československé státní občanství, kart. 255.
- Inv. č. 1597, sign. D 14224/45, Československé státní občanství a ověření spolehlivosti, kart. 286.

Fond Kancelář prezidenta republiky – protokol T (tajné), 1921–1944 (1953)

- Sign. T 178/39, Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava, 16. 3. 1939, trezor.

Fond Kancelář prezidenta republiky – protokol T (tajné), 1945–1963

- Inv. č. 43, sign. T 129/45, Úprava státního občanství osob německé národnosti, kart. 4.
- Inv. č. 1870, sign. T 5387/52, Gerhard Mosebach, Lovosice – k záležitosti vystěhování do Německa – nepovoleno, kart. 88.

Rodinný archiv Jana Rupricha

Zemský archiv v Opatově

Fond Okresní národní výbor Zábřeh (1882) 1945–1960

- Inv. č. 291, Odsun Němců – souhrnné seznamy podle jednotlivých transportů, 1946, kart. 186.
Dostupné z: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=9B269079886611E192FF04DA233FEBE&scan=5fbdbcbb6af541a8834253cd451440ba>

LEGISLATIVNÍ PRAMENY

Bundesgesetzblatt. Teil I, Bonn: Bundesanzeiger-Verlags-GmbH., 1949.

Bundesgesetzblatt. Teil I, Bonn: Bundesanzeiger-Verlags-GmbH., 1956.

Bundesgesetzblatt. Jahrgang 2021. Teil I, Bonn: Bundesanzeiger-Verlag, 2021.

Reichsgesetzblatt. Teil I. Jahrgang 1913. Erstes Halbjahr, Berlin: Reichsamt des Innern, 1913.

Reichsgesetzblatt. Teil I. Jahrgang 1935. Erstes Halbjahr, Berlin: Reichsverlagsamt, 1935.

Reichsgesetzblatt. Teil I. Jahrgang 1938. Erstes Halbjahr, Berlin: Reichsdruckerei, 1938.

Reichsgesetzblatt. Teil I. Jahrgang 1939. Erstes Halbjahr, Berlin: Reichsverlagsamt, 1939.

Reichsgesetzblatt. Teil I. Jahrgang 1943. Erstes Halbjahr, Berlin: Reichsverlagsamt, 1943.

Slovenský zákonník 1939, Bratislava: Andreja, 1939.

Slovenský zákonník 1940, Bratislava: Andreja, 1940.

Slovenský zákonník 1944, Bratislava: Andreja, 1944.

Ústava republiky československé, Praha: Státní nakladatelství, 1923.

LITERATURA

Adrian von ARBURG, *Únor 1948 – přelom v československé politice vůči Němcům?*, in: Jiří KOCIAN – Markéta DEVÁTÁ (edd.), *1948. Únor 1948 v Československu. Nástup komunistické totality a proměny společnosti*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011, s. 225–234.

Mečislav BORÁK, *Fenomén německé volkslisty*, in: Ivo PEJČOCH a kol., *Okupace, kolaborace, retribuice*, Praha: Vojenský historický ústav (ČR), 2010, s. 111–119.

Chad Carl BRYANT, *Občanství, národnost a každodenní život. Příspěvek k dějinám česko-německých smíšených manželství v letech 1939–1946*, Kuděj. Časopis pro kulturní dějiny 4, 2002, č. 2, s. 43–54.

Antonín BŘESKÝ, *Právo domovské a státní občanství v republice Československé*, Praha: B. Kočí, 1923.

Zdeněk BENEŠ, *Odsun – Vertreibung (Transfer Němců z Československa 1945–1947)*, Praha: SPL – Práce ve spolupráci s nakl. Albra, 2002.

Juraj BENKO a kol., *Občan a štát v moderných dejinách Slovenska*, Bratislava: Historický ústav SAV, Prodama, 2010.

Detlef BRANDES – Petr DVOŘÁČEK, *Germanizovat a vysídlit. Nacistická národnostní politika v českých zemích*, Praha: Prostor, 2015.

František EMMERT, *Češi ve Wehrmachtu. Zamlčované osudy*, Praha: Auditorium, 2018.

František EMMERT, *Dvojí občanství v českém právu*, Praha: C. H. Beck, 2014.

František EMMERT, *Přetrvávající dvojí občanství jako důsledek průniku německého občanství do českých zemí v letech 1938–1945*, Archivní časopis 61, 2011, č. 2, s. 117–132.

František EMMERT, *Říšské občanství jako nástroj nacistické ideologie a germanizační politiky*, in: Jaromír TAUCHEN – Karel SCHELLE (edd.), *Odras německého národního socialismu ve třicátých letech v Československu a ve státech střední Evropy. Sborník z kolokvia pořádaného katedrou dějin státu a práva Právnické fakulty MU, The European Society for History of Law a Moravským zemským archivem v Brně*, Ostrava – Brno: The European Society for History of Law, Key Publishing, 2013, s. 27–35.

František EMMERT, *Říšskoněmecké občanství na území okupovaných českých zemí v letech 1938–1945*, Historický obzor. Časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie 27, 2016, č. 1/2, s. 36–42.

František EMMERT, *Státní občanství na území České republiky v minulosti a současnosti*, Praha: Leges, 2016.

Ladislav FRONĚK, *Domovské právo. Dosavadní zákonné předpisy se zřetelem k státnímu občanství*, Praha [s. n., 1947].

Soňa GABZDILOVÁ – Milan OLEJNÍK, *Karpatský Nemci na Slovensku od druhej svetovej vojny do roku 1953*, Košice: Spoločenskovedný ústav SAV, 2005.

Dieter GOSEWINKEL – Matěj SPURNÝ, *Citoyenneté et expropriation en Tchécoslovaquie au lendemain des deux Guerres mondiales*, Revue d'histoire moderne et contemporaine 61, 2014, č. 1, s. 26–61.

Dieter GOSEWINKEL – Matěj SPURNÝ, Staatsbürgerschaft und Eigentumsentzug in der Tschechoslowakei nach 1918 und 1945, in: Dieter GOSEWINKEL – Roman HOLEC – Milan ŘEZNÍK (Hg.), *Eigentumsregime und Eigentumskonflikte im 20. Jahrhundert. Deutschland und die Tschechoslowakei im internationalen Kontext*, Essen: Klartext Verlag, 2018, s. 305–321.

Darina HARMÁČKOVÁ, *Občanské zákoníky v československých dějinách*, Mariánské Lázně 2012. Bakalářská práce. Bankovní institut vysoká škola Praha, Právní administrativa v podnikatelské sféře. Vedoucí: JUDr. Jan Tuláček.

Dostupné z: <https://is.ambis.cz/th/ty3q3/?id=2714>

HRABOVEC, Politisches Dogma kontra wirtschaftliches Kalkül, in: Peter HEUMOS (Hg.), *Heimat und Exil. Emigration und Rückwanderung, Vertreibung und Integration in der Geschichte der Tschechoslowakei. Vorträge der Tagungen des Collegium Carolinum in*

Bad Wiessee vom 20. bis 22. November 1992 und 19. bis 21. November 1993, München: Oldenbourg, 2001, s. 163–186.

Jiří HŘEBEJK, Opční právo státního občanství České republiky při zániku České a Slovenské Federativní Republiky, in: Karel KLÍMA – Jiří JIRÁSEK (edd.): *Poceta Jánu Gronskému*, Plzeň: Aleš Čeněk s. r. o., 2008, s. 145–151.

Jiří HŘEBEJK, *Vývoj institutu státního občanství na území dnešní české republiky a recentní stav*, Praha 2017. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Vedoucí: prof. JUDr. Aleš Gerloch, CSc.

Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/91605/140060011.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Ivan KAMENEC, *Slovenský stát*, Praha: Anomal, 1992.

Vladimír KINDL: Československé státní občanství 1918–1938, in: Karel MALÝ – Ladislav SOUKUP, *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě. Svazek 1*, Praha: Karolinum, 2010, s. 405–431.

Pavel KLADIWA, Odvolané opce. Snahy optantů z Hlučínska o (znovu)nabytí čs. státního občanství, in: Jiří NEMINÁŘ (ed.): *Hlučínsko 1920–2020. Sborník příspěvků z konference ke 100. výročí vzniku Hlučínska*, Hlučín: Muzeum Hlučínska, 2020, s. 48–57.

Jozef KLIMKO a kol., *Mierové zmluvy v kontexte geopolitiky 20. a 21. storočia*, Bratislava: Paneurópska vysoká škola – Historický ústav SAV, 2013.

Dušan KOVÁČ, *Nemecko a nemecká menšina na Slovensku (1871–1945)*, Bratislava: Veda, 1991.

Dušan KOVÁČ a kol., Slovenský stát jako Hitlerův satelit, in: Dušan KOVÁČ, *Dějiny Slovenska*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 208–233.

Dušan KOVÁČ, *Vysídlenie Nemcov zo Slovenska (1944–1953)*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, 2001.

KRÁL, Václav – Historický ústav (Československá akademie věd): *Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933–1947*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964.

Vladimír MIKULE, Dekrety prezidenta republiky o postavení Němců a jejich dnešní právní význam, in: Karel JECH (ed.): *Němci a Maďaři v dekretch prezidenta republiky. Studie a dokumenty 1940–1945*, Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR – Brno: Doplněk 2003, s. 76–106.

Mark MAZOWER, *Hitlerova říše. Nacistická vláda v okupované Evropě*, Brno: Jota, 2009.

Luděk NAVARA – Josef ALBRECHT, *Abeceda komunismu*, Brno: Host, 2010.

Václav PAVLÍČEK, *Ústavní právo a státověda. 1. díl. Obecná státověda*, Praha: Linde 1998.

Vilém PLAČEK, *O řešení státní příslušnosti u Hlučíňanů v letech 1920, 1938 a 1945*, Vlastivědné listy Slezska a Severní Moravy 29, 2003, č. 1, s. 9–12.

Jan RYCHLÍK, *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914–1992*, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů – Vyšehrad, 2012.

RYCHLÍK, Jan: *Rozdělení Československa 1989–1992*, Praha 2022.

František SCHWARZ, *Výklad zákona obecního (ze dne 16. dubna 1864) a zákona o zastupitelstvu okresním (ze dne 25. července 1864) pro království České. Spolu vysvětluje se říšský zákon o právu domovském ze dne 3. prosince 1863 a zemský zákon ve příčině opatrování chudých ze dne 3. prosince 1868*, Praha: J. Otto, 21881.

Matěj SPURNÝ, *Nejsou jako my. Česká společnost a menšiny v pohraničí (1945–1960)*, Praha: Antikomplex, 2011.

Monika STACHOVÁ, *Němci na Slovensku během druhé světové války*, Praha 2022. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Program Historická sociologie. Vedoucí: doc. JUDr. PhDr. Jan Štemberk, Ph.D.

Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/171711/120411794.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Tomáš STANĚK, *Německé obyvatelstvo v českých zemích po roce 1945 (Česká historiografie v minulém desetiletí a mezinárodní kontext)*, Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Historica. Sborník prací historických 21, Olomouc: Univerzita Palackého, 2007, s. 183–203.

Tomáš STANĚK, *Německé obyvatelstvo v českých zemích (zejména po roce 1945) ve výzkumech Slezského ústavu Slezského zemského muzea v Opavě*, Slezský sborník 107, 2009, č. 2–3, s. 81–101.

Tomáš STANĚK, Stručné zamyšlení nad výzkumy poválečných „německých problematik“ v českých zemích, in: Adrian von ARBURG – Tomáš DVOŘÁK – David KOVAŘÍK a kol., *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*, Brno: Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2010, s. 15–24.

Marek STARÝ, Státní občanství jako předmět pozornosti Všeobecného občanského zákoníku. Východiska a souvislosti, in: Jan DVOŘÁK a kol., *200 let Všeobecného občanského zákoníku*, Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011, s. 210–221.

Branislav ŠPROCHA – Pavol TIŠLIAR, *Demografický obraz Slovenska v rokoch 1938–1945*, [Bratislava]: Muzeológia a kultúrne dedičstvo, 2016.

J. TRÁVNÍČEK, *Domovské právo dle zákona ze dne 3. prosince 1863, ř. z. č. 105, zákona ze dne 5. prosince 1896, ř. z. č. 222*, Praha: F. Šimáček, 1901.

Miloš VALÁŠEK – Viktor KUČERA, *Státní občanství. Zákon o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky a vybrané související právní předpisy a mezinárodní dokumenty. Komentář*, Praha: Linde, 2006.

Julie VESELÁ, *Reflexe témat souvisejících s česko-německými vztahy a poválečným Německem v týdeníku Obzory a týdeníku Dnešek v letech 1945–1948*, Brno 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra mediálních studií a žurnalistiky. Vedoucí: prof. PhDr. Jiří Pavelka, CSc.

Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/xei2e/>

Zdeněk VOLF, *Vývoj institutu státního občanství v československých ústavních dějinách*, Praha 2009. Diplomová práce. Karlova univerzita v Praze, Právnická fakulta, Katedra ústavního práva. Vedoucí: JUDr. Jiří Hřebejk.

Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/20435>

František WEYR, *Zákony o právu domovském a státním občanství*, Brno: Barvič a Novotný, 1922.

Josef ŽLÁBEK – Vladimír VERNER, *Státní občanství a domovské právo v republice Československé*, Praha: Československý Kompas, 1923.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Český statistický úřad: *Národnosti v ČR od r. 1921*, 14. 12. 2014, https://www.czso.cz/csu/czso/narodnosti_v_cr_od_r_1921

Český statistický úřad: *Příručka demografické statistiky pro potřebu oblastních statistických orgánů. Obyvatelstvo*, 2001, <https://web.natur.cuni.cz/~mak/gos/dem/metodika/www.czso.cz/cz/cisla/0/02/020100/obyvatel.htm>

Český statistický úřad: *Obyvatelstvo podle vybraných národností a krajů*, 2024, <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=SLD210082-KR&z=T&f=TABULKA&skupId=4293&katalog=33522&pvo=SLD210082-KR&evo=v133 ! SLD21F1008-H2 1>

Kancelář prezidenta republiky, Archiv Kanceláře prezidenta republiky: *Archivní fondy a sbírky*, 2024, <https://www.prazskyhradarchiv.cz/cs/archivkpr/archivni-fondy-a-sbirky/archivni-fondy-a-sbirky>

Národní archiv: *Státní občanství*, 2013, <https://digi.nacr.cz/aso/?clanek=legislativa>
<https://web.natur.cuni.cz/~mak/gos/demmetodika/www.czso.cz/cz/cisla/0/02/020100/obyvatel.htm>

Štatistický úrad SR: *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov. Počet obyvateľov podľa ďalšej národnosti v SR k 1. 1. 2021*, 2024, <https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-dalsej-narodnosti/SR/SK0/SR>

Wolters Kluwer: *Prozatímní ústava*, 2024, <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/823/1/2/zakon-c-37-1918-sb-o-prozatimni-ustave/zakon-c-37-1918-sb-o-prozatimni-ustave>

Zákony pro lidi, 2010–2024, <https://www.zakonyprolidi.cz/>

Zemský archiv v Opavě: *Digitální archiv Zemského archivu v Opavě*, 2024, <https://digi.archives.cz/da/>

SEZNAM PŘÍLOH

Č. 1

Osvědčení o státním občanství České republiky – Monika Ruprichová, roz. Vostárková

Č. 2

Potvrzení o domovské příslušnosti v obci Bílá Voda pro Viléma Vostárka

Č. 3

Volks-, Berufs- und Betriebszählung am 17. Mai 1939, Haushaltungsliste, Alfons Ruprich

Č. 4

Arbeitsbuch (pracovní knížka) Alfonse Rupricha z roku 1940

Č. 5

Osvědčení o národní spolehlivosti – Vilém Vostárek

Č. 6

Rodný list Moniky Vostárkové

Č. 7

Seznam osob v transportu odsunutém dne 30. 9. 1946 ze sběrného střediska v Mohelnici (okr. Zábřeh)

Č. 8

Žádost Alberta a Berthy Krübelové o navrácení československého státního občanství

PŘÍLOHY

Č. 1

ČESKÁ REPUBLIKA	
označení správního orgánu:	Krajský úřad Královéhradeckého kraje
označení organizačního útvaru:	Odbor správní a krajský živnostenský úřad
Č. j.	KUKHK-8791/SKZ/2020/SKZ/R/3
OSVĚDČENÍ	
O STÁTNÍM OBČANSTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY	
vydané podle § 43 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky)	
níže jmenovaný(á):	
Jméno a příjmení:	Monika Ruprichová roz. Vostárková
Datum a místo narození:	29. 7. 1944 Červená Voda, Česká republika
Adresa místa pobytu / Bydliště:	Svat. Čecha 587, Jaroměř, okr. Náchod
Jmenovaná je státní občankou České republiky. Státní občanství nabyla podle ust. § 28 Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811. K 1. 1. 1969 se stala občankou Československé socialistické republiky a současně občankou České socialistické republiky podle § 2 odst. 1 zákona č. 39/1969 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České socialistické republiky. K 1. 1. 1993 se stala občankou České republiky dle § 1 odst. 1 zákona č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky. Kontinuita nebyla přerušena.	
√ Hradci Králové	dne 22. 4. 2020
otisk úředního razítka	
	 Bc. Simona Rybová odborný referent oddělení vnitřní správy jméno, příjmení, funkce a podpis oprávněné úřední osoby
Osvědčení má platnost 1 rok.	
Číslo zúčtovatelného tiskopisu: P 009285	

Osvědčení o státním občanství České republiky – Monika Ruprichová, roz. Vostárková

Místní národní výbor
v Bílé Vodě u Šilperka,
okres Zábřeh, sav. Morava.

V Bílé Vodě u Šilperka, dne 26. února ..... 1947.

P o t v r z e n í .

Místní národní výbor v Bílé Vodě potvrzuje, že pan
Vilém Vostárek, narozen dne 21.5.1875, v Bystroci, okres
Lanškroun, měl dne 1. ledna 1910 domovskou příslušnost v obci
Bílá Voda.

Za:

SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, státní občanství, 1947, karton 21, spis V-36, Vilém Vostárek

Potvrzení o domovské příslušnosti v obci Bílá Voda pro Viléma Vostárka

Bitte lesen Sie vor Eintragung Anleitung und Erläuterungen! Füllen Sie die Liste vollständig und s Wenn jemand von einer Frage nicht

Gemeindeführer	Name und Stellung im Haushalt			Geschlecht	Geburtsort	Geburtsjahr	Familienstand (ledig, verheiratet, verwitwet, geschäftlich geschieden oder getrennt)	Religion (keine Angabe)	Staatsangehörigkeit (siehe Erläuterung unten)	Muttersprache (siehe Erläuterung unten)	Volkszugehörigkeit (siehe Erläuterung unten)
	Vorname	Familienname (bei Frauen auch Mädchennamen)	Stellung zum Haushaltsvorstand (vorübergehend Anwesende sind außerdem unter einzutragen)								
A. Sämtliche Anwesende. Verzeichnis aller in der Nacht vom 16. zum 17. Mai 1939 in der Wohnung des Haushaltsvorstandes anwesenden Personen.											
1	Karl	Mitar	Hauskalt-vorstand	M	1. März 1877	verh. seit 1903	röm.-kath.	Deutscher Reich	deutsch	deutsch	deutsch
2	Joséphina	Mitar, geb. Lange	Ehefrau	F	28. März 1881	verh. seit 1903	röm.-kath.	Deutscher Reich	deutsch	deutsch	deutsch
3	Karl	Mitar, geb. Hauer	Sohn	M	12. Juli 1905	ger. unabh.	röm.-kath.	Deutscher Reich	deutsch	deutsch	deutsch
4	Walter	Fräulein	Fräulein	F	23. Juni 1900	verw.	evangel.	Deutscher Reich	deutsch	deutsch	deutsch
5	Martha	Mitar, geb. Lange	Waise von Hauer	F	1. Aug. 1874	ledig	röm.-kath.	Deutscher Reich	deutsch	deutsch	deutsch
6	Václav	Kratochvíl	Knecht	M	4. Dez. 1888	ledig	röm.-kath.	Tschechoslowakei	tschechisch	tschechisch	tschechisch
7	Paul	Schmitz	Hauskalt-vorstand	M	8. Okt. 1885	verh. seit 1908	röm.-kath.	Deutscher Reich	deutsch	deutsch	deutsch
8	Maria	Schmitz, geb. Hauer	Ehefrau	F	28. Sept. 1880	verh. seit 1908	röm.-kath.	Deutscher Reich	deutsch	tschechisch	deutsch
9	Herman	Schmitz	Sohn	M	23. März 1910	ledig	röm.-kath.	Deutscher Reich	tschechisch	tschechisch	tschechisch
10	Anna	Hájek	Hauskalt-vorstand	F	5. Okt. 1884	ledig	röm.-kath.	Deutscher Reich	deutsch	tschechisch	tschechisch
11	Alfred	Jung	Zimmermeister	M	15. Jan. 1880	ledig	evangel.	Deutscher Reich	deutsch	deutsch	deutsch
12	Frane	Müller	Zimmermeister	M	30. Mai 1913	ger. unabh.	evangel.	Deutscher Reich	deutsch	deutsch	deutsch
13	Alfons	Ruprich	Hauskalt-vorstand	M	26. Oktober 1905	verh. seit 1928	röm.-kath.	Deutscher Reich	tschechisch	tschechisch	tschechisch
14	Lucmíla	Ruprich, geb. Jureňková	Ehefrau	F	4. November 1901	verh. seit 1928	röm.-kath.	Deutscher Reich	tschechisch	tschechisch	tschechisch
15	Alvíz	Ruprich	Sohn	M	7. Juni 1929	ledig	röm.-kath.	Deutscher Reich	tschechisch	tschechisch	tschechisch
16	Johann	Ruprich	Sohn	M	19. Juni 1931	ledig	röm.-kath.	Deutscher Reich	tschechisch	tschechisch	tschechisch
17	Janina	Ruprich	Tochter	F	27. April 1934	ledig	röm.-kath.	Deutscher Reich	tschechisch	tschechisch	tschechisch
18	Jan	Ruprich	Sohn	M	16. Juli 1937	ledig	röm.-kath.	Deutscher Reich	tschechisch	tschechisch	tschechisch
19	Frane	Ruprich	Sohn	M	30. Juni 1938	ledig	röm.-kath.	Deutscher Reich	tschechisch	tschechisch	tschechisch
				Summe der Anwesenden	52						
B. Vorübergehend abwesende Mitglieder der Haushaltung. Als solche gelten im allgemeinen Haushaltungsangehörige, die nur kürzere Zeit (vorübergehend) abwesend sind. Verzeichnis Sie bitte die Anleitung auf Seite 1, Ziffer III											
1.					7. Jan. 1904	ledig	röm.-kath.	Deutscher Reich	deutsch	deutsch	
2.											
3.											
4.											
C. Welche von den im Verzeichnis A aufgeführten Personen sind nur vorübergehend anwesend? (3. B. zu Besuch, in Sommerfrische, auf Geschäftsreise, etc.) Beachten Sie bitte die Anleitung auf Seite 1, Ziffer III											
1. Name:	Martha Rost	Ständiger Wohnort:	Gablonz								
2. Name:		Ständiger Wohnort:									
3. Name:		Ständiger Wohnort:									
4. Name:		Ständiger Wohnort:									
D. Sonderfragen an alle verheirateten Frauen											
Vorname	Familienname	In welchem Jahr wurde die letzte Ehe geschlossen?	Gemeinschaft der in der letzten Ehe geborenen Kinder, einschließlich der vorzeitig geborenen Kinder, die durch die Ehegattungsauflösung legitimiert sind. (Witwenkindern sind auch die Leibeserben und die legitimen außerheirathlichen Kinder (sowie die legitimen außerheirathlichen Kinder, nicht mütterlichen) sind beizugeben.)								
Joséphina	Mitar	1903	4								
Maria	Schmitz	1908	3								
Lucmíla	Ruprich, geb. Jureňková	1928	4								

NÁRODNÍ ARCHIV
149 01 Praha 4, P.O. Box 42257
ICO: 70979821

Volks-, Berufs- und Betriebszählung am 17. Mai 1939, Haushaltungsliste,

Alfons Ruprich, strana č. 2

Č. 4

a)

b)

Eintragungen der Unternehmer			Nummernfolge (links) beachten		
1	2	3	4	5	6
Name und Sitz des Betriebes (Unternehmers) (Firmenstempel)	Art des Betriebes oder der Betriebsabteilung	Tag des Beginns der Beschäftigung	Art der Beschäftigung (möglichst genau angeben)	Tag der Beendigung der Beschäftigung	Unterschrift des Unternehmers
1 Schinzl & Volkmann Bauunternehmung Mähr-Rothwasser		25.11.40	Hilfsarbeiter	9.12.40	Schinzl & Volkmann Bauunternehmung Mähr-Rothwasser
2 Ed. Breitenbach G. m. b. H. Waldenau-Siedl		14/1/41	Hilfsarbeiter	31/3.42	 Ed. Breitenbach G. m. b. H. Waldenau-Siedl
3 „FAMO“ Fahrzeug- und Motorenwerke Gesellschaft mit beschränkter Haftung Werk Grulich		6. I. 1943	Hilfs- arbeiter	14/4/43	„FAMO“ Fahrzeug- und Motorenwerke Gesellschaft mit beschränkter Haftung Werk Grulich
4					
5					

Arbeitsbuch (pracovní knížka) Alfonse Rupricha z roku 1940

Místní národní výbor v Mlýnickém Dvoře

Čís. j.: 1808/47/45. Dne 18.2.1947.

Věc: Osvědčení o národní spolehlivosti.

Osvědčení.

Osvědčujeme, že při provedeném šetření nebylo zjištěno, že se

OSTÁREK Vilém narozen 9.2.1914.

zámečnick čís. leg. ....

příslušný do Bílé Vody okres Zábřeh

bytem v Mlýnickém Dvoře. provinil proti české národní pospolitosti.

Jest národnostně spolehlivý a choval se po celou dobu okupace tak, jak se na řádného čl. občana sluší.

Předseda:

Jan Posmýk v Zábřeze.

SOKA Šumperk, fond ONV Zábřeh, státní občanství, 1947, karton 21, spis V-36, Vilém Vostárek

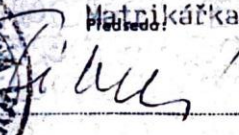
Osvědčení o národní spolehlivosti – Vilém Vostárek

Den, měsíc a rok narození	29. 7. 1944 - dvacátý devátý červenec jeden tisíc devět set čtyřicet čtyři	
Rodné číslo	XXX	
Místo narození	Červená Voda, část Mlýnický Dvůr 20	
Jméno a příjmení dítěte	Monika V o s t á r k o v á	
Pohlaví	ženské	
Otec	Jméno a příjmení den, měsíc, rok, místo narození povolání a bydliště	Vilém Vostárek 9. února 1914 - Červená Voda, část Bílá Voda okres Ústí nad Orlicí zámečnick Červená Voda, část Mlýnický Dvůr 23
	Jméno a příjmení jeho rodičů	okres Ústí nad Orlicí Vilém Vostárek Filomena roz. Vokřapová
Matka	Jméno a příjmení den, měsíc, rok, místo narození povolání a bydliště	Anna roz. Krůbelová 21. srpna 1914 - Červená Voda, část Mlýnický Dvůr okres Ústí nad Orlicí tkadlena Červená Voda, část Mlýnický Dvůr 23
	Jméno a příjmení jejích rodičů	okres Ústí nad Orlicí Albert Krůbel Berta roz. Beschornerová
Poznámka		

v Červené Vodě

Dne 7. dubna 1992

SEVT - 03 001 0 - Rodný list 1/90

Matníkárka:

TZ 13-9229-90 G

Rodný list Moniky Vostárkové

Okresní národní výbor v Zábřehě.

17 30. IX. 1946

Seznam osob v transportu odsunutém dne ..... 1946 ze sběrného střediska v Mohelnici (okres Zábřeh)

The list of the persons, transferred in the transport of the ..... 30. IX. 1946 from the collect—centre in Mohelnice (district Zábřeh)

Das Verzeichnis der im Transporte vom ..... 30. IX. 1946 vom Sammelpunkte in Mohelnice (Bezirk Zábřeh) Abgeschobenen.

B. č. N. L. N.	Jméno a příjmení Name Namen	Stáří Age Alter	Pohlaví Sex Geschlecht	Národnost Nationality Nationalität	Trvalé bydliště Permanent residence Ständige Wohnung	Zaměstnání Occupation Beruf	Kam by si přál odejít? Desires to go to Wünscht zu gehen nach	Poznámka Notice
481	Tannert Marie	38	W	German	Čer.v.Voda	household		
482	Tannert Gerhard	10	M	"	"	scholar		
483	Tannert Johanna	11a.	W	"	"	child		
484	Grass Hubert	78	M	"	"	annuitant		
485	Grass Franziska	79	W	"	"	annuitant		
486	Tannert Hugo	66	M	"	"	workman		
487	Tannert Anna	62	W	"	"	workwoman		
488	Tannert Helga	19	W	"	"	household		
489	Ulrich Hermann	31	M	"	"	offsetter		
490	Ulrich Anna	24	W	"	"	workwoman		
491	Ulrich Theofil	4	M	"	"	child		
492	Ulrich Monika	1/2/	W	"	"	child		
493	Rotter Berta	67	W	"	"	annuitant		

J. Posmýk, nar. spr. kniht. F. Durschöfsky, Zábřeh

566

Seznam osob v transportu odsunutém dne 30. 9. 1946 ze sběrného střediska v Mohelnici (okr. Zábřeh)

Č. 8

a)

KRAJSKÝ NÁRODNÍ VÝBOR V OLOMOUCI

Kollárovo nám. 7, tel. 3145-48

N. Hodolany, tel. 3051-55 a 2555-59

Zn.: 216-23.3.1949-5

V Olomouci dne 21. 7. 1949

Krajské velitelství státní bezpečnosti,
oddělení VI.,

Olomouc.

Josef Albert, 1887, ul. Mlýnský dvůr, Olomouc
vrácení československého státního občanství podle § 3 dekretu
čís. 33/1945 Sb. / vyhláška čís. 119/1949 Sb./.

Příl: P.

Josef Albert nar. dne *1. 8. 1887*
v *Brněně, ul. Mlýnský dvůr* bytem v *ul. Mlýnský dvůr* žádá
o vrácení československého státního občanství podle § 3,
dekretu čís. 33/1945 Sb.

Podle bodu 9. směrnic ministerstva vnitra ze dne 14. 7. 1949,
zn.: 216-27/7-1949-A/6 žádám o sdělení Vašeho stanoviska, příp.
námitek proti event. kladnému vyřízení této žádosti.

~~Jednačí spis přikládám.~~

Za předsedu KNV:
Dr. Matějček v.r.

Ústř. evidenc.
V kartotéce členů NSOAP
nalezena byla.

Dne

b)

K č. 216-25/11-1949.

11

VYŠETŘOVACÍ ARCH

k žádosti o vrácení československého státního občanství podle § 3 dekretu
presidenta republiky ze dne 2. srpna 1945 č. 33 Sb.

Žádost podána dne 25.11.1949

Jméno žadatele: Albert Krübel
Bydliště: Mlýnický Dvůr č. 20, okr. Zábřeh
Den, měsíc a rok narození: 9.2.1885
Místo narození /okres/: Březná okr. Zábřeh
Domovská příslušnost /obec, okres/: Mlýnický Dvůr, okr. Zábřeh
Národnost: německá
Náboženství: Řím. kat.
Rodinný stav: Ženatý
Členové žadatelovy rodiny /jejich jména, rodná data, národnost, náboženství/:
manželka: Berta Krübelová, 5.12.1889, Štítý, německá-Řím. kat. podala
žádost o vrácení čsl. st. občanství samostatně.
dětí:

Chování žadatele a členů jeho rodiny v mravním ohledu:
V mravním ohledu nebylo zjištěno závad.

Chování žadatele a členů jeho rodiny v politickém ohledu:
nebylo zjištěno žádných závad.

Zda při případě jakým způsobem porušil žadatel povinnosti československého státního občana: jako osoba německé národnosti povinnosti čsl. st. občana neporušil.

U žádajících žen /dětí/: zda a z jakých důvodů manžel /otec/ zůstal československým státním občanem z

Návrh okresního národního výboru s odůvodněním:
ONV v Zábřehu doporučuje žádosti vyhověti.

Návrh zemského národního výboru s odůvodněním:
Předseda ONV:

Holouš.

c)

Okresní národní výbor v Zábřezě.
Zn.: 216-241-1949.

V Zábřezě, dne 25.1.1950.....

Albert Krübel
.....
nar. 1885 bytem Mlýnický Dvůr č.20
.....
žádost o vrácení čsl. státního občanství
dle § 3 dekr. č.33/1945 Sb. a vyhlášky min. vnitra
č.119/1949 Sb.

Přílohy: 5.

I.

Krajský národní výbor
Olomouc.

V příloze předkládám k dalšímu řízení žádost Alberta Krúbela
rozr. ...., nar. 9.2.1885 v Březné .....okres.....
Zábřeh, posledně příslušného do Mlýnického Dvora, okres Zábřeh
bytem v Mlýnickém Dvoře č.20 .....
úst dekr. č.33/1945 Sb. a vyhlášky min. vnitra č.119/1949 Sb.
ONV v Zábřezě doporučuje žádost ke kladnému vyřízení z těchto důvodů:
Jmenovaný-á byl-á před okupací čsl. státním občanem/kou/ bydlí na území
ČSR republiky. Povinnosti čsl. státního občana neporušil-a.

Český jazyk ovládá ..... neovládá .....

Má kladný postoj k řídem demokratickému zřízení a socialistické výstavbě
státu. Je prací zapojen-a do budovatelského úsilí pracujícího lidu.

Lze tudíž podle jeho- jejího chování, předpokládati, že se stane řádným
čsl. státním občanem.

MNV v Mlýnickém Dvoře ..... žádost rovněž doporučuje ke kladnému vyří-
zení.

Žadateli bylo vydáno prozatímní osvědčení dne 15.12.1949.....
po zn. 216-2 / 12-1949.

Dávku za úřední úkon navrhuji předepsati v částce 300.- Kčs.

Předseda ONV:

Holouš.

23. III. 1950

PAL

d)

Protokol

sepsaný dne 17. 11. 1950 u okresního národního výboru v Zábřezě
v záležitosti vrácení československého státního občanství.

Přítomní:

Okresní národní výbor
v Zábřezě: Miloš Šupčík

Žadatel: Albert Krübel, Mlýnský vr, č. 20.

Byl/a předvolán/a, na dnešní den k okresnímu národnímu
výboru v Zábřezě a zde byl/a vyzván/a, že
rozhodnutím MNV v Olomouci ze dne 23.10. 1950, zn: 216- 17 8 -50-III/1
bylo mu/jí vráceno československé státní občanství.

Jmenován/a, jakožto svědek, jaký význam má pro něho-ní
vrácení československého státního občanství, že tímto aktem nabývá
práv a povinností československého státního občana a že bude poži-
vatí stejné právní ochrany jako českoslovenští státní občané.
Na to byl/a vyzván/a, aby složil - a předepsaný státoobčanský slib,
což učinil/a tímto prohlášením:

"Slibuji na svou čest a svědomí, že budu vždy věrn/a a oddán/a
republiky československé a jejímu lidově-demokratickému usazení a že
budu řádně plnit všechny povinnosti jejího občana /její občanky/."

~~svědomě odvolává tyto doklady své dřívější občanské~~
~~občanství.~~

Současně prohlašuje, že o svém dřívějším státním občanství
nemá žádných dokladů.

Dále potvrzuje příjem besvědčení MNV v Olomouci o vrácení
československého státního občanství ze dne 23.10. 1950 zn. 216- 17/8
-50- III/1 a ..... příloh.

Skončeno, počteno a podepsáno.

B. Krübel

*Bertha Krübelová
Krübel Albert*

Elektronický podpis - 29.10.2018
Certifikát autora podpisu :
Jméno : Petr Lenka Lichnerová
Vydal : Příspěvek Qualifical C
Platnost do : 21.6.2019

Žádost Alberta a Berthy Krübelové o navrácení československého státního občanství